

KAROL ŽÁK

*SÚČASNÉ SVETOVÉ NÁBOŽENSTVÁ,
SEKTY A ZÁVISLOSTI*

Interný študijný materiál pre predmet
KREŠŤANSKÁ ETIKA

NITRA 2018

OBSAH

Úvod	3
1. Náboženskost' a náboženstvo	3
2. Základné rozdelenie náboženstiev	5
3. Prírodné náboženstvá	7
4. Svetové univerzálne náboženstvá	8
4.1. Judaizmus	8
4.2. Kresťanstvo	10
4.3. Islam	13
4.4. Indické náboženstvá	14
4.5. Náboženstvá d'alekého východu	17
5. Iné náboženstvá a organizácie	18
5.1. Baptisti	19
5.2. Metodisti	19
5.3. Adventisti	19
5.4. Mormoni	19
5.5. Armáda spásy	20
5.6. Svedkovia Jehovovi	20
5.7. Slobodomurári	21
6. New Age	22
7. Deštruktívne sekty	23
8. Drogová závislosť	26
8.1. Príčiny a charakteristika závislosti	26
8.2. Kategórie drog a príznaky ich použitia	29
8.3. Prevencia a liečenie drogovej závislosti	31
9. Závislosti na počítačoch, m ob i l o c h, h r á c h	33
9.1. Závislosť na počítačoch	34
9.2. Závislosť na mobiloch	34
9.3. Závislosť na sociálnych siet'ach	35
9.4. Závislosť na hrách	36
9.5. Prevencia a liečenie mediálnych závislostí	37
10. Použitá a odporúčaná l i t e r a t ú r a	39

ÚVOD

"Ludia očakávajú od rozličných náboženstiev odpoveď na záhady, ktoré v sebe skrýva ľudská existencia, odpoveď na otázky, ktoré ustavične znepokojujú ľudské srdce: Čo je vlastne človek? Aký zmysel má utrpenie? Ako možno dospieť k ozajstnému šťastiu? Čo je smrť, súd, a odmena po smrti? Aké je napokon to posledné a nevýslovné tajomstvo, ktoré nás obklopuje, z ktorého odvodzujeme svoj pôvod a ku ktorému smerujeme?"

(Nostra aetate, 1)

Súčasný mladý človek pociťuje stále väčší duchovný hlad. Nezriedka, ktorý bol vychovaný v ateistickom duchu alebo je kresťanom, ktorý však o svojej viere nevie takmer nič. Stále častejšie sa stretáva s ponukou rôznych náboženstiev, ktoré sľubujú veľa z toho, po čom túži, a nevie sa v tom všetkom zorientovať. A práve nevedomosť a chybné rozhodnutie môže mať tragické následky na celý život.

Tento stručný prehľad súčasných náboženstiev v žiadnom prípade nemôže obsiahnuť učenie všetkých cirkví a spoločností - ide tu iba o základnú orientáciu, vzbudenie záujmu o hlbšie štúdium a spoznanie skutočnej pravdy.

Hoci ako kresťania veríme, že sme v Ježišovi Kristovi našli skutočnú pravdu a cestu ku spásu, je správne a dobré poznať aspoň základy učenia iných svetových náboženstiev, ktoré tiež iste v sebe nesú mnoho pozitívnych a nasledovania hodných prvkov. Umožní nám to i lepšie pochopiť svojho blížneho, viesť s ním dialóg a v neposlednom rade i utvrdiť sa v pravdách našej viery.

Prosme Ducha Svätého o dar odvahy a vytrvalosti pri hľadaní pravdy, dar rozlišovania a orientácie v bohatej ponuke dneška i dar úprimnej modlitby za všetkých tých, ktorí *"bez vlastnej viny ešte neprišli k jasnému poznaniu Boha a snažia sa, nie bez Božej milosti, správne žiť. Lebo všetko, čo je u nich dobré a pravdivé, Cirkev pokladá za prípravu cesty k evanjeliu a za dar Toho, ktorý osvecuje každého človeka, aby napokon mal život."*

(Lumen gentium, 16)

Súčasne však je treba poukázať na dve veľké ohrozenia súčasnej mládeže - sekty a drogy. Hoci na prvý pohľad ide o dve veci, ktoré nemajú nič spoločné, predsa obe majú spoločný cieľ - zbaviť človeka identity, osobnej slobody a dôstojnosti, deštruovať jeho osobnosť. Preto sa v závere textov venujeme i týmto negatívnym javom, ktorým sa v súčasnej spoločnosti prakticky nedá vyhnúť. Cieľom nie je ich propagovať, ale práve naopak, poukázaním na ich pravú podstatu, ciele a metódy pomôcť mladému človeku správne sa orientovať a vytvoriť v ňom predpoklady pre odmietnutie takýchto ponúk.

Ďakujme Bohu za dar pravého poznania a za silu ísť správnou cestou života. A nezabudnime sa deliť o svoje bohatstvo s tými, ktorí ho nemajú a v tejto chvíli možno veľmi potrebujú...

Poznámka: Časti textu písané kurzívou sú nepovinné doplnkové informácie.

1. NÁBOŽENSKOSŤ A NÁBOŽENSTVO

"Môžeš nájsť mestá bez opevnenia, bez písomníctva, bez vládcov a palácov, pokladov a zlatých mincí. Ale mestá bez chrámov a bohov, bez modlitieb, zaklínadiel a prorociev ešte nijaký smrteľník nevidel a nikdy neuvidí."

(Plutarchos)

V nedávnej minulosti sa hlásal názor, že náboženstvo je niečo neprirodzené, zaostalé, čo nie je dôstojné moderného človeka. Opak je však pravdou. Potreba náboženstva a vzťahu k Bohu vyvierala vždy z najhlbšieho vnútra človeka ako takého. Svoju základnú potrebu náboženstva prejavovali ľudia všetkých čias, národov a kultúr nielen v myslení, ale i slovom, úkonmi, znakmi, modlitbou, obetami, bohoslužbou, spevom a mnohými inými spôsobmi.

Treba tu však rozlišovať dva pojmy náboženstvo a náboženskosť človeka.

* **Náboženskosť** - možno charakterizovať ako

- najvšeobecnejšiu **vnútornú túžbu človeka po niečom vyššom, svätom, spravodlivom, dobrom, prinášajúcom šťastie**
- určitý **vnútorný nepokoj človeka**, ktorú síce možno načas utlmiť, ale nikdy nie trvalo zlikvidovať
- sklon človeka **niekomu (niečomu) sa klaňať**, to znamená uznať niekoho (niečo) za svoj **pôvod, zmysel a cieľ svojho bytia**
- snahu o hľadanie **odpovede na základné otázky života** (narodenie, smrť, šťastie, utrpenie, večný život...)
- pocit **zodpovednosti voči niekomu**, kto má právo stanoviť objektívny a všeobecne záväzný poriadok

* **Náboženstvo** - môžeme chápať ako **súhrn predstáv o Bohu, o vieroučných pravdách, mravných záväzkoch a kultových obradoch**. Ide teda o **vzťah človeka ako jednotlivca i spoločenstva ľudí k Bohu**.

V náboženstve človek vyjadruje svoju podstatnú **závislosť od Boha**, svoju **oddanosť Bohu** a svoju **nádej v Boha**. Vyrastá z vnútornej potreby človeka, má však i mnohé **vonkajšie znaky**:

- **predstava Boha**, či bohov, ich zobrazenie a kult
- **modlitba** ako prejav chvály, vďaky či prosby
- **obeta**, obetné dary
- **sviatky** a ich slávenie
- **sprostredkovatelia** - boží služobníci, kňazi, poslovia, proroci, šamani, čarodejníci
- **posvätné miesta** - prírodné útvary, chrámy, obetné miesta
- spoločne uznávané **zákony**
- **štruktúra a hierarchia**
- spoločné **tradície a zvyky**

Je teda zrejme, že náboženskosť je veľmi široký pojem a prejavuje sa v každom človeku, dokonca i v tom, ktorý odmieta všetky náboženstvá. Je paradoxom dnešnej doby, že človek často odmieta náboženstvo v mene vedy, ale svoju náboženskosť orientuje na poveru, mágiu, rôzne novopohanské kultúry.

Náboženstvo je veľkým prínosom nielen pre každého jednotlivca ale i pre celú spoločnosť. Za čo všetko vďačí ľudstvo náboženstvu? **Za mravnosť, vzdelanosť, právo i kultúru.**

"Som presvedčený, že bez náboženstva by sme boli ešte podnes barbarmi..."

(Albert Einstein)

2. ZÁKLADNÉ ROZDELENIE NÁBOŽENSTIEV

Na svete vynávajú v súčasnosti ľudia veľké množstvo rôznych náboženstiev, ktoré možno podľa rôznych kritérií začleniť do určitého systému. Zameriame sa v stručnom prehľade iba na tie najrozšírenejšie, resp. na tie, s ktorými môžeme prísť u nás do styku.

Základné rozdelenie náboženstiev možno zhrnúť do schémy:

- **Prvotné** – prírodné
- **Univerzálne**
 - **Semitské**
 - *Judaizmus*
 - *Kresťanstvo*
 - *Islam*
 - **Indické**
 - *Hinduizmus*
 - *Budhizmus*
 - *Džinizmus*
 - *Sikhizmus*
 - **Ďaleký východ**
 - *Taoizmus*
 - *Konfucionizmus*
 - *Šintoizmus*
- **„Nové“** (sekty) - s rôznym pozadím

Podľa **chápania Boha** rozlišujeme náboženstvá:

- * **Monoteistické** - jeden Boh (judaizmus, kresťanstvo, islam)
- * **Polyteistické** - viac bohov (prvotné, hinduizmus, šintoizmus)
- * **Panteistické** - boh ako neosobný princíp stotožnený s vesmírom (budhizmus, taoizmus)

Z hľadiska **rozšírenia** poznáme náboženstvá:

- * **kmeňové** (indiánske, africké kmeňové náboženstvá)
- * **národné** (slovanské, germánske)
- * **štátne** (anglikánske)
- * **svetové** (kresťanstvo, islam)

Podľa **pôvodu** delíme náboženstvá na:

- * **zjavené Bohom** (judaizmus, kresťanstvo)
- * **vytvorené zakladateľom** (budhizmus, konfucionizmus, islam)

Štatistický prehľad svetových náboženstiev

Údaje sú z roku 2015 – populácia 7,3 miliardy obyvateľov

Kresťanstvo	2,3 miliardy	31,20 %
z toho katolicizmus	1,3 miliardy	17,8 %
Islam	1,8 miliardy	24,10 %
Hinduizmus	1,1 miliardy	15,10 %
Budhizmus	500 miliónov	6,90 %
Prírodné náboženstvá	365 miliónov	5,00 %
Judaizmus	10 miliónov	0,20 %
Ostatné	83 miliónov	1,10 %
Bez vyznania (z toho polovica ateisti)	1,2 miliardy	16,40 %

Zdroj: PEW Research Center 2015 (www.pewresearch.org)

"Katolícka Cirkev nič nezavrhuje z toho, čo je v týchto náboženstvách pravdivé a sväté. S úprimnou úctou hľadá na oné spôsoby konania a správania, na pravidlá a učenie, ktoré sa síce v mnohom líšia od toho, čo ona sama zachováva a učí, no predsa sú nezriedka odbleskom tej Pravdy, ktorá osvecuje všetkých ľudí."

(Nostra aetate, 2)

3. PRÍRODNÉ NÁBOŽENSTVÁ

Sú to všetky náboženstvá, ktoré si uctievať **prírodné javy ako božie bytosti**. Patria k nim rastliny, zvieratá, dážď, vietor, blesk, hrom. Ak ide o zbožštenie slnka, mesiaca, hviezd, hovoríme o **astrálnych náboženstvách**.

Typickým znakom pre tieto náboženstvá je **animizmus** - viera, že všetky živé i neživé bytia majú dušu podobnú ľudskej. Všetky prvky prírody sú obdarené dobrým alebo zlým duchom. Úlohou človeka je uzmierniť týchto duchov, uctievať si ich obetami, a tak odvracať pôsobenie zlých síl.

Spomeňme niektoré **typické rysy** týchto náboženstiev:

- **Uctievanie posvätných zvierat**, rastlín, vrchov, riek, ohňa, z ktorých môže energia prechádzať i na človeka.
- **Posvätné predmety** - talizman, fajka, medicína, ktoré majú nadprirodzenú moc.
- Typický **polyteizmus**, nad celým vesmírom panuje najvyšší duch, ktorý ho stvoril, ale vládu nad ním prenechal nižším bohom.
- **Čarodejníci**, šamani, medicínmani - ľudia so zvláštnymi schopnosťami kontaktu s nadprirodzeným svetom
- **Kontakt so záhrobím**, mŕtvymi, ktorí sa zdržujú v lesoch a na okraji osád a možno ich privolať. S nimi sa radí o dôležitých rozhodnutiach pre rodinu, kmeň.
- Spravidla **neexistujú žiadne náboženské knihy**, všetko sa zachováva iba ústnou tradíciou, odovzdávaním z generácie na generáciu.

Prírodné náboženstvá sa dodnes zachovali najmä v subsaharskej Afrike, Severnej i Južnej Amerike, Indonézii či Oceánii. Pomaly však vďaka rozsiahlej misijnej aktivite ustupujú svetovým monoteistickým náboženstvám.

"Už od dávnych čias až podnes rozličné národy vnímajú akýmsi spôsobom tajomnú silu, ktorá účinkuje vo vývoji vecí a udalostiach ľudského života. Ba podaktorí uznávajú najvyššie božstvo, prípadne aj Boha Otca. Toto cítenie a poznanie preniká celý ich život hlbokým náboženským zmyslom"

(Nostra aetate, 2)

4. SVETOVÉ UNIVERZÁLNE NÁBOŽENSTVÁ

Sú to náboženstvá, ktoré síce pôvodne vznikli v určitej krajine, ale v súčasnosti sú rozšírené prakticky po celom svete. Veľmi stručne sa oboznámime so základmi ich učenia. Pre lepšiu porovnateľnosť budeme postupovať podľa určitej schémy, ktorá bude zahŕňať tieto oblasti:

- a) História a miesto vzniku
- b) Pojem Boha
- c) Zdroje viery
- d) Základy vierovyznania
- e) Predstava spásy
- f) Morálny kódex
- g) Štruktúra
- h) Iné charakteristiky

4.1. JUDAIZMUS

a) História a miesto vzniku

Patrí sem celá história vyvoleného židovského národa Starého zákona od Abraháma cez patriarchov, egyptské zajatie, Mojžiša, židovské kráľovstvo až po babylonské zajatie, kedy sa židovský národ zredukoval na Júdov kmeň. Rimania v roku 70 po Kristu zničili Jeruzalemský chrám a v roku 135 po Kristu potlačili povstanie Židov a rozohnali ich do všetkých končín sveta. Vtedy sa začala **židovská diaspora**.

b) Pojem Boha

U Židov bol najstarší prejav monoteizmu, ich Boh nemal podobu, z úcty nevyslovovali ani jeho meno **Jahve**. Ich vzťah k Bohu bol **osobný**, založený na **dohode - zmluve**.

c) Zdroje viery

* **Písaný zákon Biblia Starého zákona** (24 kníh):

- **tóra** (Pentateuch)
- **prorocké knihy** (proroci)
- **sväté knihy** (žalmy, kroniky, príslovia)

* **Ústne tradovaný zákon – talmud:**

- **Mišna** (zbierka zákonov)
- **Gemara** (komentáre)
- **Kabala** (tajné učenie)

d) Základy vierovyznania, obrady

Základom viery Židov je tzv. **Šema**, ktorú recitujú dvakrát denne. Ide o slová:

"Počuj Izrael, Pán je náš Boh, Pán jediný.

**A ty budeš milovať Pána, svojho Boha,
celým svojím srdcom, celou svojou dušou
a celou svojou silou."**

(Dt 6,4-5)

Túto modlitbu nosili Židia v koženej schránke zvanej **tefilin**, pripevnenej remienkami na čele a na ramene. Typické znaky židovskej viery sú obriezka, slávenie **šabatu** (sobota), modlitby v **synagóge**, pôsty ("Kóšer" potrava), slávenie sviatkov - Veľká noc (Pesach), Sviatok stánkov (Sukat) a ďalšie. Symbolom židovstva je šesťcípá hviezda.

e) Predstava spásy

Očakávanie Mesiáša - Božieho vyslanca, ktorý má vyvolený ľud priviesť ku konečnej spásе.

f) Morálny kódex

Desatoro prikázaní, ktoré Mojžiš dostal od Boha na hore Sinaj.

g) Štruktúra

Neexistuje pevná štruktúra s jednotným vedením. Kňazi sa volajú **rabíni**. Ortodoxní židia prísne dodržiajú pôvodné predpisy tóry a talmudu (šabat, pôsty, oblečenie), liberálni sú viac prístupní zmenám.

h) Iné charakteristiky

Židia v diaspore boli často kruto prenasledovaní a často sa sťahovali. Známe sú tzv. **pogromy** v 19. stor. v Poľsku a Rusku, život v tzv. **getách** (vyhradené židovské štvrte). Vyvrcholením bolo nacistické prenasledovanie, pri ktorom zahynulo 6 miliónov židov. **Od roku 1948** majú vlastný štát **Izrael**.

"Napokon i tí, čo ešte neprijali evanjelium, prislúchajú k Božiemu ľudu rozličným spôsobom. A na prvom mieste ten národ, ktorému boli dané zmluvy a prisľúbenia, z ktorého je podľa tela aj Kristus, národ milovaný, vyvolený pre zásluhy Otcov, lebo dary milosti a povolanie Božie nemožno odvolať."

(Lumen gentium, 16)

4.2. KRESŤANSTVO

Pod tento názov patria **všetky cirkvi, ktoré majú pôvod v Cirkvi založenej Ježišom Kristom**. Je nutné si však uvedomiť, že to nebol Ježišov zámer, práve naopak, vo Veľkňazskej modlitbe pri poslednej večeri Ježiš prosil Otca: "aby všetci jedno boli".(Jn 17,21)

Dnes existuje mnoho cirkví, ktoré sa nejakým spôsobom odvodzujú od pôvodného kresťanstva. Náš prehľad bude obsahovať iba najdôležitejšie z nich. Keďže učenie i dejiny katolíckej Cirkvi sú náplňou náboženstva, budeme sa zaoberať iba ostatnými kresťanskými náboženstvami.

V súvislosti s rozdeľovaním Cirkvi je treba rozlišovať medzi **herézou** a **schizmou**:

- **Heréza** je mylné chápanie a vysvetľovanie niektorých právd viery (hlásanie bludov).
- **Schizma** je odštiepenie osoby alebo skupiny od Cirkvi a odopretie poslušnosti cirkevnej autorite (nemusí ísť o vieroučné omyly).

Prehľad kresťanských cirkví je uvedený v prehľadnej schéme:

JEŽIŠ KRISTUS CIRKEV

5. stor.	Kristologické bludy	(1)	Koptská cirkev Sýrska cirkev
r. 1054	Byzantský rozkol	(2)	Východná cirkev (Ortodoxná)
r. 1415	Jan Hus	(3)	Husitské cirkvi
r. 1530	Martin Luther	(4)	Evanjelické cirkvi
r. 1534	Henrich VIII.	(5)	Anglikánska cirkev
r. 1541	Ján Kalvín	(6)	Reformovaná cirkev Helvétske vyznanie Hugenoti – Francúzsko Presbyteriáni, Puritáni – Anglicko
r. 1640	Tridentský snem	(7)	Jansenizmus
r. 1870	I. vatikánsky snem	(8)	Starokatolíci
r. 1921	I. ČSR (Masaryk)	(9)	Československá cirkev
r. 1965	II. vatikánsky snem	(10)	Lefěbvristi
		(11)	Gréckokatolícka cirkev (Východný obrad)

KATOLÍCKA CIRKEV

a) História a miesto vzniku (delenie Cirkvi)

Za okamih vzniku Cirkvi sa považujú prvé Turíce (asi okolo r.30). Prvá Cirkev bojovala najprv s vonkajším nepriateľom (10 veľkých prenasledovaní v Rímskej ríši), čím sa Cirkev upevňovala vo svojej jednote. To však neznamená, že už v tomto období nevznikali rôzne bludy. Jedným z najvýznamnejších bol **gnosticismus**, ktorý hlásal dualizmus dobra a zla : duša je dobrá, telo zlé. Tento rozšírený blud mal vážne dôsledky v súvislosti s vtelením Ježiša Krista. Ak je telo zlé, tak Boh nemohol mať skutočné telo (dobro nemohlo mať zlo) a teda i jeho utrpenie bolo iba zdanlivé. Na základe toho po r.313 (Milánsky edikt) , kedy Cirkev získala slobodu, začali vznikať tzv. **kristologické bludy (1)**. Popierali božskú resp. ľudskú prirodzenosť Ježiša Krista, prípadne hlásali, že Ježiš Kristus mal iba zdanlivé telo. Keď prvé koncily ostro odsúdili tieto nauky, oddelili sa niektoré skupiny kresťanov a vytvorili samostatné cirkvi. Ich pozostatkom sú dnes napr. **koptská a sýrska cirkev (1)**

K vážnemu rozkolu Cirkvi došlo v r. 1054. Po zániku Rímskej ríše sa centrum politickej moci prenieslo do Carihradu a z toho dôvodu si carihradskí patriarchovia začali nárokovať vedúce postavenie i v Cirkvi. Spor vyvrcholil v r.1054, keď sa patriarcha Cerulárius otvorene oddelil od Ríma a vytvoril ortodoxnú **Cirkev východného obradu (2)**. K nej patria i všetky pravoslávne cirkvi, ktoré však nemajú jednotné vedenie.

Ďalšie smutné rozdelenie Cirkvi spadá do obdobia reformácie (15.-16.st.), kedy niektorí predstavitelia katolíckej Cirkvi robili vážne chyby a hlasy po reforme boli do značnej miery oprávnené. Žiaľ, reformátori nevedeli tento proces zvládnuť v dostatočnej pokore čo viedlo k vytvoreniu mnohých protestantských cirkví oddelených od Ríma. K prvým reformátorom radíme **Jána Husa**, ktorý ako rektor pražskej univerzity začal hlásať niektoré myšlienky anglického reformátora **Johna Viklefa**. Bol exkomunikovaný a predvolaný na Kostnický snem, ktorý jeho 30 téz zavrhol. Nakoniec bol Jan Hus v roku 1415 upálený ako kacír. Následne vzniklo viacero **husitských cirkví (3)**. Ich pozostatkom je dnes Česko-bratská husitská cirkev.

Najväčšie rozdelenie katolíckej Cirkvi, ktoré pretrváva v Európe dodnes, spôsobil **Martin Luther**. Bol to pôvodne augustiniánsky mních oddaný Cirkvi. Neskôr začal kritizovať mravné prehršky a niektoré nesprávne praktiky hierarchie, najmä predávanie odpustkov. Svoj podnet na reformáciu v Nemecku vyjadril v 95 tézach, ktoré boli nezlučiteľné s učením Cirkvi. Nakoniec sa otvorene postavil proti Rímu, odmietol zmierenie a tak položil základy **evanjelickej cirkvi (4)**. Postupne vzniklo vo svete veľké množstvo evanjelických cirkví, preto pôvodná dostala prívlastok augsburgského vyznania (v skratke ECAV).

Proti Lutherovi rázne vystúpil anglický kráľ **Henrich VIII.**, ktorý za obranu pápežstva dostal od Ríma titul "defensor fidei" (obranca viery). Henrich VIII. teda nemal vieroučné výhrady proti katolicizmu. Žiadal však od Ríma, aby mu povolil rozvod s právoplatnou manželkou. Keď pápež odmietol, Henrich VIII. sa odtrhol od Ríma a vytvoril vlastnú **anglikánsku cirkev (5)**, na čelo ktorej sa sám v roku 1534 postavil.

Ďalším veľkým reformátorom bol francúz **Ján Kalvín**. Svoje myšlienky o cirkevnom štáte (teokracia) realizoval v Ženeve vo Švajčiarsku (1541). Podľa toho sa jeho **reformovaná cirkev** nazýva aj **helvétskeho vyznania (6)**. Charakteristická bola veľmi prísnymi mravmi a učením o absolútnej predestinácii. Toto učenie sa rozšírilo aj do Francúzska (hugenoti) a do Anglicka (presbyteriáni, puritáni).

Koniec nejasnostiam okolo protestantizmu urobil Tridentský snem (ukončený v roku 1563), ktorý formuloval záväzné učenie katolíckej Cirkvi.

Iným spôsobom sa pokúšali o reformu a obnovu Cirkvi tzv. **jansenisti (7)** (podľa biskupa Kornelia Jansena), ktorých mylné učenie o Božej milosti a prísnosti mravov a predpisov negatívne ovplyvnilo Cirkev prakticky až po 20. storočie. Pápežmi bolo toto hnutie a jeho nauka viackrát zvrhnuté.

Ďalší významný snem - 1.vatikánsky skončil v roku 1870. Jeho závery neprijala časť kňazov (dogma o neomylnosti pápeža) a oddelili sa pod názvom **starokatolíci (8)**, aby tak zvýraznili svoj návrat k počiatkom Cirkvi.

Pre náš národ je významný pokus o vytvorenie takzvanej **Československej cirkvi (9)** v r. 1920. Išlo o snahy T.G.Masaryka a ďalších českých predstaviteľov osamostatniť sa a oddeliť sa od Ríma. Hoci nesie názov československá, na Slovensku sa neujala, ale v Čechách má svojich prívržencov dodnes.

V r.1965 sa skončil 2.vatikánsky snem, ktorého hlavným významom bolo priblížiť kresťanstvo požiadavkám dneška (slúženie liturgie v reči ľudu, tvárou k ľudu...). Proti týmto novotám sa postavil francúzsky kardinál Lefebvre spolu s ďalšími a vytvorili oddelené spoločenstvo nazývané **lefébristi (10)**.

To je teda iba niekoľko príkladov odstredivých prúdov z Cirkvi. Katolícka Cirkev má záujem na zjednotení, aby splnila Kristovu požiadavku jednoty. Ako príklad uveďme aspoň jeden dostredivý prúd, ktorý sa vrátil späť do katolíckej Cirkvi. Ide o **gréckokatolícku cirkev (11)**. Sú to kresťania východného obradu (pravoslávna cirkev), ktorí sa v r.1646 rozhodli v Užhorode vrátiť späť do katolíckej Cirkvi. Dnes sú rovnocenní s rímskokatolíckimi, uznávajú autoritu pápeža, no ponechali si východný obrad (liturgia, staroslovienčina, spevy...) a u nich sa môžu aj ženatí muži stať kňazmi.

V ďalšom texte sa zameriame iba na základné údaje o **protestantských cirkvách**.

b) Pojem Boha

V zásade je totožný s katolíckimi. Boh je **osoba**, uznávajú **Svätú Trojicu, Ježiša Krista** ako Spasiteľa sveta a jediného prostredníka medzi Bohom a človekom. **Mária** je však iba matkou Ježiša Krista, **nie Bohorodičkou**. Iné je tiež chápanie úcty k Panne Márii a svätým.

c) Zdroje viery

Zdrojom viery je **iba Sväté Písmo**, teda nie tradícia ani učiteľský úrad Cirkvi, neuznávajú dogmy ani závery koncilov. Protestanti majú **upravený kánon Biblie**, knihy neobsahujú žiadne vysvetlivky ani komentáre. Každý človek si pod vplyvom Ducha Svätého **vysvetľuje Písmo slobodne sám**.

d) Základ vierovyznania, obrady

- Veriaci nemá žiadnu zodpovednosť voči cirkevnej hierarchii, iba vo svedomí voči Bohu.
- Ľudia sú do určitej miery **predurčení** ku spásu, u kalvínov ide dokonca o tzv. **absolútnu predestináciu**.
- **Rôzny počet sviatostí**, spoločný iba krst. Namiesto svätej omše iba **spomienka na Večeru Pánovu**, iné chápanie Eucharistie.
- **Spoločná Púťosť hriechov** bez rozhrášenia - nie individuálna spoveď.

e) Predstava spásy

Človek je ospravedlnený a spasený **iba z viery** vzhľadom na zásluhy Ježiša Krista. Spásu si nijako nemôže zaslúžiť svojimi skutkami. Ak verí a dúfa, aj naďalej síce zostáva hriešnikom, ale ospravedlnený je vďaka tomu, že Boh naňho prenáša Kristove zásluhy.

f) Morálny kódex

Je prakticky totožný s katolíckym - **Desatoro**, prikázanie lásky k Bohu a blížnemu. V morálnej teológii je však viacero odlišností.

g) Štruktúra

- * Protestantské cirkvi **nemajú jednotnú hlavu** (okrem anglikánov - kráľovna)
- * Ich usporiadanie nie je hierarchické ale viac **demokratické** (voľby kňazov, biskupov)
- * **Pastormi** (kňazmi) môžu byť **i ženy**, nemajú celibát.
- * Spájajú sa do rôznych zväzov, napr. **Luteránsky svetový zväz**, viac než 250 ich je organizovaných vo **Svetovej rade cirkví** - vrcholnom ekumenickom grémiu.

h) Iné charakteristiky

Protestantské kostoly sa vyznačujú striedmosťou a jednoduchosťou interiérov, bez obrazov a sôch Panny Márie a svätých, bez bohostánku a večného svetla, na veži býva často namiesto kríža kohút.

Súčasná katolícka Cirkev má veľký záujem o zjednocovanie všetkých kresťanských cirkví. Najmä po 2. vatikánskom koncile sa stále viac dostávajú do popredia **ekumenické snahy** na oboch stranách - katolíckov i oddelených protestantských cirkví združených v Ekumenickej rade cirkví. Vatikán uznáva, že rozdelenia vznikali *"často nie bez viny ľudí z jednej i druhej strany"* (*Unitatis redintegratio*, 3) a snaží sa hľadať to, čo nás spája a nie to, čo nás rozdeľuje. Čoraz častejšie sa organizujú ekumenické stretnutia a spoločné modlitby rôznych kresťanských cirkví.

Významným prínosom k jednote boli iste i aktivity katolíckej Cirkvi v Jubilejnom roku 2000, najmä ospravedlnenie sa za všetky chyby minulosti, zrevidovanie svojho postoja k Janovi Husovi a spoločné vyhlásenie s evanjelickou cirkvou o ospravedlivení.

Živým príkladom cesty zjednotenia je francúzska **komunita Taizé**, ktorá združuje mladých kresťanov rozličných vyznaní.

4.3. ISLAM

"Cirkev sa s úctou díva na moslimov, ktorí sa klaňajú jedinému, živému jestvujúcemu, milosrdnému a všemohúcemu Bohu, Stvoriteľovi neba i zeme, ktorý prehovoril k ľuďom. Jeho ustanoveniam, a to aj skrytým, sa usilujú podrobiť z celého srdca, ako sa podriadil Bohu Abrahám, na ktorého sa islamská viera rada odvoláva."

(Nostra aetate, 3)

a) História a miesto vzniku

Zakladateľom je prorok **Mohamed**, ktorý sa pokladal za nástupcu Abraháma, Mojžiša a Krista. Mohamed mal videnia, v ktorých ho anjel Gabriel povolal za Božieho posla a proroka. Prvé moslimské spoločenstvo vzniklo v roku **622**, ktorý je považovaný za začiatok nového moslimského letopočtu (hidžra). Centrom islamu boli arabské mestá **Mekka** a **Medina**.

b) Pojem Boha

Existuje iba **jeden Boh - Alah**. Mohamed je iba jeho prorok, jedným z prorokov je i Ježiš Kristus. Alah je dobrý a všemohúci stvoriteľ ale i prísny sudca.

c) Zdroje viery

- **Svätá kniha islamu** sa volá **Korán** (po arabsky čítanie) a je považovaná za autentické Božie slovo. Skladá sa zo **114 súr** (kapitol) usporiadaných podľa klesajúcej dĺžky. Výnimkou je prvá súra - **vyznanie viery**, ktoré znie takto:

"Nieto boha okrem Boha a Mohamed je jeho prorok."

Islam uznáva ako posvätné knihy i židovskú tóru a kresťanské evanjelium. Obe však boli nesprávne pochopené už i preto, že sú vraj iba dielom človeka.

- **Sunna** je súbor tradícií a vysvetlení k správne chápaniu koránu.

d) Základ vierovyznania, obrady

Základom je tzv. **päť pilierov islamu** :

- **vyznanie viery** (1.súra Koránu)
- päťkrát denne sa pomodliť **modlitbu salát** obrátený smerom k Mekke. Aby táto modlitba bola platná, musí jej predchádzať rituálne umývanie.
- prísny pôst od východu slnka až po jeho západ počas celého posvätného mesiaca **ramadán**. Okrem toho pravoverný moslim nesmie po celý život jesť bravčové mäso, krv a piť alkohol.
- podľa svojich možností aspoň raz v živote vykonať **púť do Mekky** - posvätného mesta moslimov
- platiť podľa svojich možností **náboženskú daň**, ktorá slúži ako almužna pre chudobných.

Posvätné miesta islamu sú **Mekka**, **Medina** a **Jeruzalem**, posvätným predmetom čierny kameň **Kaaba** - jeden z cieľov púte do Mekky. Obrady moslimov sa skladajú zo spoločnej modlitby (recitovanie častí Koránu), kázne, prípadne obetovania obetných zvierat. Posvätný deň je **piatok**. Kostoly sa nazývajú **mešity** a ich súčasťou sú štíhle veže **minarety**, z ktorých sú moslimovia päťkrát denne povolávaní k modlitbe.

e) Predstava spásy

Boh je spravodlivý sudca. Spravodliví, ktorí verili a konali dobré skutky, pôjdu do neba - rajskej záhrady, kde budú večne žiť v radosti a hojnosti (jedlo, sluhovia, ženy...). Ostatní budú pykať v pekelnom ohni.

f) Morálny kódex

Islam znamená odovzdanie sa do Božej vôle, ktorá je daná v Koráne a Sunne. Tu sú i základné mravné princípy a povinnosti veľmi podobné Desatoru. Veľký dôraz sa kladie na mravný život v spoločenstve veriacich. Zaujímavosťou je umožnenie mnohoženstva (**hárem**), ktoré je však v súčasnosti z praktických dôvodov na ústupe. Jedným z morálnych záväzkov moslimov je **džihád** - povinnosť bojovať za pravú vieru. Šírenie islamu bolo často sprevádzané tzv. svätými vojnami, hoci podľa pôvodnej predstavy džihád bol duchovný zápas za zdokonalenie jednotlivca i náboženskej obce.

g) Štruktúra

Nie je tak prísne hierarchicky usporiadaná ako v katolíckej Cirkvi. Nástupcovia Mohameda sa nazývajú **kalifovia**, neskôr sa tento názov preniesol na politických vládcov. Nástupníctvo Mohameda dodnes nie je vyriešené - existujú dva smery:

- * **suniti** - volení kalifovia, ktorí však sú iba správcami obce
- * **šiiti** - kalif má byť daný Bohom, má Božie poslanie

Vodca, duchovná hlava islamskej obce sa volá **imám**, jeho úlohou je viesť spoločné modlitby. **Derviš** je člen mystického bratstva (obdoba kresťanského mníšstva), askéta, ktorý sa zriekol majetku a zložil sľub absolútnej poslušnosti predstaveným. Nemusí však žiť v kláštore, ani celibát nie je povinnosťou.

h) Iné charakteristiky

Islam má často **teokratický charakter** (vláda cirkvi v štáte), kým katolícki biskupi a kňazi sa priamo politicky neangažujú. Islam je v súčasnosti náboženstvom, ktoré sa vo svete najviac šíri. Islam v priebehu svojich dejín významne prispel k šíreniu vzdelanosti a kultúry ľudstva.

4.4. INDICKÉ NÁBOŽENSTVÁ

"Náboženstvá sa v súvisi s kultúrnym pokrokom pokúšajú odpovedať na tieto problémy vypracovanejšími pojmami a kultúrnym jazykom. Tak prívrženci hinduizmu skúmajú tajomstvo Božie a vyjadrujú ho nevyčerpatelňou plodnosťou bájov a prenikavými filozofickými úsiliami. Hľadajú oslobodenie od úzkostí našej existencie asketickým spôsobom života alebo hlbokým rozjímaním, alebo utiekajúc sa k Bohu s láskou a dôverou."

(Nostra aetate, 2)

V Indii je v súčasnosti celý rad rôznych náboženstiev, ktoré tu nemožno podrobne rozoberať. Dominantnými sú **hinduizmus** a **budhizmus**.

Hinduizmus

Samotný hinduizmus je súhrnné označenie rôznych prvkov typických pre obyvateľov Indie. Je najrozšírenejším náboženstvom v tejto krajine.

a) História a miesto vzniku

Hinduizmus nemá žiadneho zakladateľa, je to **súhrn indických tradícií a náboženských foriem**, ktoré od 12. storočia pred Kristom až po súčasnosť prešli viacerými vývojovými etapami (védizmus, brahmanizmus, hinduizmus).

b) Pojem Boha

V jednotlivých vývojových obdobiach hinduizmu sa predstava Boha často menila - od **polyteizmu** až po **panteizmus**. Prvotný hinduizmus hovorí až o niekoľko miliónoch bohov. Niektoré hinduistické smery dospeli dokonca až k **monoteizmu**. Postupne sa dostala do popredia tzv. **Trimurta** - trojica bohov, z ktorých každý má svoje poslanie:

- **Brahma** - tvorca a pán vesmíru
- **Višnu** - udržiavateľ a ochranca vesmíru, všadeprítomný pomocník
- **Šiva** - ničiteľ sveta

c) Zdroje viery

- **štyri knihy véd** - vznikali postupne v období 1500 - 900 rokov pred Kristom. Považujú sa za zjavené a pre všetkých hinduistov predstavujú nespochybniteľnú autoritu.
- **áranjaky a upanišády** - tajné učenie, komentáre k védam

d) Základy vierovyznania, obrady

- Hinduizmus je náboženstvo **bez dogiem** a záväznej náuky, toleruje veľa vnútorných protirečení a nejasností. Všetkých hinduistov spája iba uznávanie véd a sociálneho poriadku - kastového systému.
- **Cyklický obraz sveta**, všetko je v typickom kolobehu života (**samsára**), človek podlieha **reinkarnácii** - prevteľovaniu duší.
- Vesmír je od večnosti, ale nemá materiálnu podstatu. Tvorí ho **čistá energia**, hmota je iba zdaním.
- Dôležité miesto má **modlitba, rituálne očisťovanie a púte do svätých miest**. Výnimočné postavenie má svätá rieka **Ganga**.
- Pre hinduistickú modlitbu je charakteristická tzv. **mantra** - slovo alebo viac slov (často bez zmyslu), ktoré sa neustále opakujú, čo napomáha sústrediť sa a rozvíjať duchovnú silu.

e) Predstava spásy

Človek sa rodí zaťažený **karmou** - dôsledkami zlých činov a myšlienok z predošlých životov. Cieľom života človeka je vymaniť sa z kolobehu reinkarnácií a splynúť s absolútnom v úplnej nehybnosti, pasivite (**nirvána** - pojem z budhizmu).

f) Morálny kódex

Pôvod zla je v človeku, ktorý je zaň zodpovedný. Platí **zákon karmy** - pri fyzickej smrti človeka sa rozhoduje o tom, v akej podobe sa znova zrodí. Ak prežije život pozitívne, mravne, ovládne správnymi technikami pokušenia tela, zmyslov a lipnutie na majetku, prevteľí sa v ďalšom živote do vyššej kasty. Z najvyššej kasty - **brahmanov** - môže uniknúť z cyklu prevteľovania a dosiahnuť spásu - **nirvanu**. Peklo chápe hinduizmus iba ako nejakú medzistanicu v prevteľovaní. Večné zatratenie neexistuje, spása je pre každého iba otázkou času. Na obmedzenie svojho tela a mysle a objavenie svojho božského JA využíva človek rôzne cvičenia a meditácie (**joga**).

g) Štruktúra

Hinduizmus nemá žiadnu pevnú štruktúru ani cirkevnú organizáciu. Viera jednotlivých spoločenstiev je založená na autorite učiteľov - **guru**, ktorí sa nezriedka považujú za inkarnáciu (vtelenie) niektorého z bohov. Typické je delenie spoločnosti na **kasty**:

- **brahmani** - kňazi, učители
- **kšatrijovia** - bojovníci, vládatelia
- **vajšiovia** - roľníci, remeselníci, obchodníci
- **šúdrovia** - služobníci, otroci

h) Iné charakteristiky

Pôvodne bol hinduizmus náboženstvom iba samotných Indov. V druhej polovici 20. storočia však rôzni guruovia zaplavili Západ a získavajú pre svoje učenie stále viac ľudí. Pre kresťana je však hinduizmus či akékoľvek sekty s týmto pozadím neprijateľný, pretože popiera Boha ako osobu i význam osobného charakteru človeka.

Ďalšími indickými náboženstvami sú budhizmus, džinizmus a sikhizmus. **Budhizmus** bol pôvodne vlastne etickým systémom, preto ho budeme podrobnejšie preberať neskôr v prehľade etických smerov. **Džinizmus** má veľa spoločné s hinduizmom, zvláštnym prvkom je tzv. **ahinsa** - princíp úcty ku všetkému živému, čo súvisí s teóriou reinkarnácie. Dôsledkom ahinsy je vegetariánstvo a snaha vyhnúť sa akémukoľvek zabíjaniu (dokonca i hmyzu). **Sikhizmus** má takmer všetky prvky učenia hinduizmu, líši sa však svojím **monoteizmom a odklonom od kastovníctva**.

Budhizmus

Založil ho v 6. stor. pred Kr. **princ Sidhárta Gautama**, ktorý sa po dlhej asketickej príprave a zjavení stal Prebudeným - **Buddha**. Budha sa zameril na bolesť a utrpenie človeka a sformuloval **štyri základné pravdy**:

- **o bolesti** - život je bolesť, utrpenie a nestálosť
- **o vzniku bolesti** - pochádza z jedného prameňa, ktorým je túžba získať šťastie pripútaním sa k životu
- **o odstránení bolesti** - ak potlačíme túto túžbu, niet dôvodu, aby jestvovala bolesť
- **o ceste k odstráneniu bolesti** - túžbu možno potlačiť jedine nesebeckým spôsobom života

Cesta k potlačeniu túžby a odstráneniu bolesti a utrpenia je veľmi náročná a má osem stupňov. Ich náplňou je etická disciplína a ponorenie sa do seba (sústredenie).

Etické princípy budhizmu sú veľmi podobné kresťanstvu. Budha vyslovil päť príkazov, resp. zákazov:

Nezabíjaj živé!

Neber, či ti nedávajú!

Nehovor nepravdu!

Nepi opojné nápoje!

Nebud' necudný!

Ešte podobnejší kresťanskej etike je Budhov výrok:

"Nikdy nevyvízate zo sveta nenávisť nenávisťou.

Nenávisť premáha iba láska."

Budhizmus patrí vďaka týmto myšlienkam k najhumánnejším indickým náboženstvám, na rozdiel od iných napríklad považuje kastovníctvo za niečo nepodstatné a hlása rovnosť medzi ľuďmi.

Je zaujímavé, že Budhovi vlastne na začiatku nešlo o náboženstvo, skôr o **praktický filozoficko-etický systém** zameraný na človeka. Budhizmus bol teda na začiatku akýmsi **ateistickým náboženstvom**. Až po smrti bol zakladateľ zbožštený a začal byť uctievaný.

4.5. NÁBOŽENSTVÁ ĎALEKÉHO VÝCHODU

Patria sem čínske náboženstvá **taoizmus** a **konfucionizmus** i japonský **šintoizmus**.

Taoizmus

Zakladateľom je podľa tradície **Lao-c**, narodený okolo roku 600 pred Kr. Samotné meno v preklade znamená "Veľký majster". Základom jeho učenia je pojem **TAO** - znamená cestu i rozum (zákon nebies). Tao je večný princíp, prazáklad sveta, z neho svet vznikol a k nemu i speje. Múdry človek sa orientuje na večný život a pokoj ducha. Taoisti majú päť zákazov: **zabiť, piť víno, klamať, kradnúť a cudzoložiť**. V protiklade s nimi je **desať dobrých myšlienok**, obsahujúcich napríklad lásku k rodičom, tolerantnosť, ochotu pomôcť a obetovať sa za iných. Najlepším prostriedkom na ceste mudrcov (Tao) je jednoduchosť a prostota. Ony dávajú jednotlivcom šťastie a spoločnosti pokoj a mier. Človek je povinný cvičiť sa v sebaovládaní, meditáciou si očisťovať ducha a odriekať posvätné texty.

Konfucionizmus

Zakladateľ **Kung fu'c** (v latinizovanej forme Konfucius) pochádzal zo šľachtického rodu. Už v mladosti si založil školu, kde vyučoval dejiny, básnictvo a slušné správanie. Ako 50-ročný prijal funkciu ministra spravodlivosti a snažil sa uviesť svoje etické učenie do spoločnosti. Mal obrovskú autoritu u ľudí, pretože podľa svojho učenia aj sám žil.

Jeho náuka je zameraná na obnovu mravov, dosiahnutie ideálu mravného človeka. Návody na správanie sa, ovládanie a cvičenie v čnostiach zhrnul do **piatich kníh**, ktoré tvorili po stáročia ucelenú filozofickú, sociálnu, politickú a intelektuálnu náuku. **Konfucius sa zameral na človeka a realitu**. Sám napísal:

*"Ako chcete slúžiť duchom, keď neviete slúžiť ľuďom?
Ako chcete pochopiť smrť, keď neviete nič o živote?"*

Hoci nemá nič proti tradičnému uctievaniu Nebies a duchov, na prvé miesto kladie blaho ľudí tu na zemi. Nepredpisuje prísnu askézu, ale na druhej strane zdôrazňuje nutnosť sebaovládania.

Formuloval tzv. **zlaté pravidlo mravnosti**:

"Čo nechceš, aby iní robili tebe, nerob ani ty im!"

Človeka však nevidí nikdy ako izolovaného jednotlivca, ale ako súčasť spoločnosti a štátu. Základom štátu je dobrá výchova v rodine, umelecké cítenie, slušnosť a mravnosť. Lásku rodičov a detí povýšil na zákon! Najväčšie nebezpečenstvo pre spoločnosť vidí v úpadku mravnosti, morálnom relativizme a prevrátení pojmov.

Základnou ideou Konfucia, ba i celej čínskej filozofie je teda **úsilie o harmóniu, rovnováhu, súlad s prírodou i medzi ľuďmi a odpor voči všetkým jednostrannostiam a extrémom**.

Šintoizmus

a) História a miesto vzniku

Ide vlastne o prapôvodné rodové náboženstvo starej japonskej spoločnosti - systém ochranných božstiev. Postupne sa z neho vyvinulo japonské štátne náboženstvo.

b) Pojem Boha

Obsahuje prvky **animizmu**, uctievanie prírody, kult predkov. Ide o typický **polyteizmus**, božstvá sa nazývajú **kami**. Kami sú prírodné sily, mŕtve i živé predmety, planéty, zvieratá, zomrelí predkovia ale i žijúci cisár.

c) Zdroje viery

Iba tradícia, neexistujú žiadne oficiálne posvätné knihy, iba dve knihy mýtov z 8. storočia.

d) Základy vierovyznania, obrady

- Je to tzv. **Cesta bohov**. Podstatou je radostné prijímanie života, harmónia s prírodou.
- Veľký význam má obradné očisťovanie, návšteva svätýň - sídiel kami, ktorých tam možno privolať.
- Šintoizmus bol neskôr ovplyvnený budhizmom a konfucionizmom, od ktorých prevzal viacero prvkov.

e) Predstava spásy

Smrť chápe ako normálnu súčasť prírodného procesu. Smrť predstavuje nečistotu, život je príležitosť k čistote. Ľudskí predkovia sídlia na hore (mieste pochovania) premenení na ochranné božstvá.

f) Morálny kódex

Napriek tomu, že človek sa rodí ako dobrý a nevinný, potrebuje neustále očisťovanie. Jediným zákonom je **dodržiavanie a vyznávanie rituálnej čistoty** (morálnej i telesnej). Tresty za hriechy postihnú človeka už na tomto svete (choroby, pohromy, nešťastie).

g) Štruktúra

Od 7. storočia zavedený kult, kňazstvo. V 19. storočí vznikol kult cisára - spojenie najvyššieho kňaza a panovníka do jednej osoby. Po 2. svetovej vojne bolo štátne náboženstvo v Japonsku zrušené.

5. INÉ NÁBOŽENSTVÁ A ORGANIZÁCIE

Okrem spomínaných kresťanských cirkví existuje ešte množstvo ďalších, ktoré sa viac alebo menej odchyľujú od pôvodného kresťanstva. Mnohé z nich spomínajú Bibliu, Ježiša Krista, spásu, ale pritom s kresťanstvom nemajú nič spoločné. Všetkým týmto kresťanským pojmom dávajú iný obsah. Spomenieme si iba niektoré z nich.

5.1. BAPTISTI

Tvoria najdôležitejšiu odnož protestantských cirkví. Ich názov pochádza z gréckeho baptizo, čo znamená ponáram, krstím vo vode. Vznikli v Anglicku v roku 1608. Zakladateľom bol John Smyth. Ich hlavným rysom je návrat k pôvodnej myšlienke kresťanstva o krste dospelých ľudí. Zavrhujú krst detí. Baptisti krstia úplným ponorením do vody. Zavrhujú kultové obrady, ponechali si iba pamiatku poslednej večere Pánovej v podobe vína a chleba - no iba ako symbolický rituál, nie premenenie. Veria v jestvovanie Boha v Trojici, zmŕtvychvstanie a posledný súd. Nemajú kňazstvo, hlásajú "všeobecné kňazstvo veriacich". Hnutie sa postupne rozšírilo po celom svete. Je ich asi 34 miliónov.

5.2. METODISTI

Patria k protestantskému prúdu, ktorý vyšiel z anglikánskej cirkvi. Hnutie vzniklo v 18. stor. v Oxforde v snahe reformovať anglikánsku cirkev. Zakladateľmi boli John Wesley a jeho brat Charles - duchovní angl. cirkvi. Hlavným motívom reformy neboli vieroučné články ale snaha posilniť evanjelizačnú a kazateľskú činnosť najmä medzi chudobou a robotníkmi. Neskôr sa rozšírili do Írska a Severnej Ameriky. Ich počet sa odhaduje na 50 miliónov.

5.3. ADVENTISTI

Je to spoločný názov pre všetky sekty, ktorých učenie je zamerané na návrat Ježiša Krista. Vznikli v 30. rokoch 19. stor. v USA, zakladateľom bol Wiliam Miller, ktorý bol pôvodne baptistom. Podstatou je sústredenie na druhý príchod Pána (adventus po latinsky znamená príchod). Z rôznych prameňov, najmä Biblie a súkromných zjavení sa snažia presne vypočítať koniec sveta (deň druhého príchodu). Žijú veľmi striedmo, napr. vôbec nepijú alkohol a nefajčia, sú vegetariáni.

V roku 1863 sa oddelili tzv. adventisti siedmeho dňa a sformovali samostatnú cirkev. Významnú úlohu tu zohrala "prorokyňa" Ellen White. Jej prívrženci dodnes žijú z jej vízií. Hriechom kresťanstva je, že nesväti sobotu ale nedeľu. Pre tento hriech prepadnú všetky kresť. cirkvi Božiemu hnevu. Odmietajú krst detí, pri večeri Pánovej nepoužívajú alkoholické víno (iba mušt) a pred večerou je povinné umývanie nôh. Obidva smery vyznávajú v súčasnosti asi 8 miliónov ľudí.

5.4. MORMONI

(Cirkev Ježiša Krista Svätých posledných dní)

Je to náboženské spoločenstvo, ktoré má s kresťanstvom iba málo spoločného. Samo sa však vyhlasuje za jedinú pravú kresťanskú cirkev založenú z priameho Božieho podnetu. Založil ju Joseph Smith v roku 1827. Je autorom knihy "Kniha Mormona", o ktorej vyhlásil, že je prekladom egyptských textov zo 4. stor., ktoré mu odhalil anjel Moroni. Na čele spoločenstva je prvý prezident - prorok a dvaja radcovia. Asistuje im rada 12 apoštolov, ktorá volí prezidenta. Ich vierouka je zmes rôznych bludov:

- Človek je stelesnený Duch
- Adam bol nesmrteľný a Eva smrteľná, až po hriechu, ktorý Boh predvídal, sa stali schopnými plodiť ľudí.
- Boh bol pôvodne smrteľný, Boh Otec i Ježiš Kristus boli polygamne ženatí.

- Základnými princípmi náboženského života sú viera, pokánie, krst od 8 rokov, tajné krsty mŕtvych, aby im zaistili spásu, zákaz alkoholu, tabaku, čiastočný vegetarianizmus.
- Prebrali tiež tzv. chiliazmus (chilia grécky znamená tisíc), čo znamená tisícročnú vládu Ježiša Krista. Ide o doslovné chápanie údajov z apokalypsy.
- Pôvodne žili polygamne, neskôr sa prispôbobi civilným zákonom v Spojených štátoch.
- Žijú družným životom a navzájom si pomáhajú.

V súčasnosti ich je asi 8,5 milióna, najmä v USA.

5.5. ARMÁDA SPÁSY (Salvation Army)

Medzinárodná organizácia spájajúca hlásanie evanjelia s praktickou sociálnou službou. Jej hlavným poslaním je záchrana ľudí na dne spoločnosti. Založil ju v roku 1878 londýnsky metodistický kazateľ William Booth. Spôsob apoštolátu je veľmi svojrázny, ako oblečenie používajú pestré rovnošaty, majú vojenské hodnosti (i ženy). V sprievode hudby vpochodujú do centra miest, čím upútajú na seba a sústredia väčší počet ľudí, ktorým potom rozprávajú o Bohu. Majú veľké zásluhy v boji s nemravnosťou, napr. apoštolujú v tzv. uličkách lásky, majú i rozsiahlu charitatívnu činnosť (starostlivosť o bezdomovcov). V hnutí pracujú rovnako muži i ženy. Armáda spásy nie je cirkvou, voľbu cirkvi ponecháva na slobodné rozhodnutie členov. Po celom svete ich je asi 3 milióny.

5.6. SVEDKOVIA JEHOVOVI

Zakladateľom je **Charles Taze Russel** v USA. Sám bol vychovávaný v duchu kalvinizmu, ktorý hlása fatalizmus (každý človek má vopred určený osud). Táto viera ho neuspokojovala, a preto v roku 1878 začal hlásať nové náboženstvo. V súvislosti s vyhlásením 1. vatikánskeho koncilu o neomylnosti pápeža Russel tvrdil, že on je osvietený priamo Bohom, a teda jeho neomylnosť je väčšia než pápežova. Súčasťou jeho náboženstva bola predpoveď, že v roku 1914 sa Kristus znova vráti na Zem. Keď sa tak nestalo, tvrdil najskôr, že jeho príchod bol nepozorovateľný a potom termín presunul na neskôr. Navyše jeho autorita utrpela viacerými škandálmi, napr. za veľké peniaze predával ľuďom tzv. zázračnú pšenicu, ktorá im mala pomôcť ku spásu. Ďalej tvrdil, že Boh mu dal schopnosť ovládať cudzie jazyky, no bol usvedčený z podvodu. Hoci hlásal prísnu morálku, bol usvedčený z cudzoložstva. Po jeho smrti v roku 1916 sa ďalší vodca sekty sudca Rutherford dištancoval od Russela, zmenil názov sekty na "Svedkovia Jehovovi" a pôvodný názov "**Strážna veža**" (stráži čistotu Biblie) presunul na časopis, ktorý vychádza v obrovskom náklade a mnohých svetových jazykoch dodnes.

Dnes má sekta viac než 4 milióny členov, za jej centrum sa považuje Brooklyn, kde sídli v istom mrakodrape rozsiahla administratíva. Po roku 1989 boli oficiálne povolení a zaregistrovaní aj u nás.

Náuku Svedkov Jehovových možno stručne zhrnúť takto:

- Jediným zdrojom zjavenia je **Sväté písmo, ktoré sa však nezhoduje s naším** - majú vlastné vydania s upravenými textami, vlastný výklad.
- Uznávajú **jedného Boha-Otca, ale odmietajú Trojicu. Ježiš Kristus je iba prostredník (superanjel)**, nie Boh a Ducha Sv. chápu panteisticky ako neosobnú silu.
- Neuznávajú iné mená Boha iba **Jahve, Jehovah (J.H.V.H.)**.
- Budúci blažený život chápu pozemsky ako život v rajskej záhrade. Podľa nich **zomiera nielen telo ale i duša človeka**, na konci sveta budú však **vyvolení od Pána znovu stvorení pre večný život**. Počet vyvolených je **presne 144 tisíc** (číslo je vzaté zo Zjavenia sv. Jána, kde však má symbolický význam). Peklo je stav neexistencie, teda všetci okrem svedkov Jehovových nebudú znova stvorení.
- Majú veľmi **prísne morálne normy** - najznámejšie sú, že **odmietajú vziať do rúk akúkoľvek zbraň** (preto boli u nás do roku 1989 zakázaní) a **odmietajú transfúziu krvi** (vychádzajú z presvedčenia, že v krvi sídli duša človeka, a preto je jej miešanie nemysliteľné).
- Majú **dokonalú organizáciu**, dobré finančné zabezpečenie, rozsiahlu **publikačnú činnosť**.
- Vzhľadom na používanie kresťanskej terminológie a presvedčivú argumentáciu (naspamäť citujú Písmo), veľmi často pomýlia kresťanov.

- Apoštolská činnosť Jehovistov je veľmi rozsiahla a intenzívna, každý príslušník sekty musí týždenne vykonávať určité hodiny tzv. **poľnú službu** (oslovovanie ľudí v dopravných prostriedkoch, na ulici, v bytoch, distribúcia časopisov a literatúry).

5.7. SLOBODOMURÁRI

Nie je to cirkev ani sekta ale **tajná organizácia**, ktorá sa vyvinula zo stredovekých cechov v 18.stor. v Anglicku a vo Francúzsku. Organizácia je budovaná formou tajných združení - **lôží**, kde všetci podliehajú vzťahom poslušnosti. V roku 1717 vznikla v Londýne prvá veľká slobodomurárska lóža. Vo Francúzsku sú dve hlavné lóže "**Veľký orient**" a "**Veľká lóža**". Každá lóža má svoj chrám, kde sa bratia zhromažďujú. Používajú zvláštne symboly pripomínajúce murársky cech, napr. uhol a kružidlo preložené cez seba znamenajú rovnováhu medzi telom a duchom, pracovná zástera pripomína nevyhnutnú prácu.

Ich učenie možno charakterizovať takto:

- Boha chápu ako "**Veľkého Architekta vesmíru**", Ježiš Kristus je iba jeden z ďalších bohov.
- **Spása človeka závisí iba od skutkov**, nie od Boha. Odmietajú Kristovo vykupiteľské dielo.
- Stavajú sa do pozície "**nadnáboženstva**" a kladú na jednu úroveň bibliu, korán, vedy a iné knihy.
- Majú zvláštny obrad prijímania nových členov pri ktorých kandidát "**vychádza z tmy a zaväzuje sa hľadať svetlo**".

Pretože slobodomurári zdôrazňovali slobodu a bojovali proti cirkevnej i svetskej autorite, boli prenasledovaní panovníkmi i cirkvami. Napriek utajenosti sa odhaduje ich počet asi na 6 miliónov.

*"Stanovisko katolíckej Cirkvi voči slobodomurárskym združeniam je negatívne, pretože ich princípy sú nezlučiteľné s jej náukou, a preto i zapísať sa do nich je katolíkom zakázané. Veriaci, ktorí sú členmi týchto združení, sa nachádzajú v stave ťažkého hriechu a nemôžu pristupovať ku svätému prijímaniu."
(Vyhlásenie Posvätnej kongregácie pre vieroučné otázky
zo 17. februára 1981)*

6. NEW AGE

Dnešní ľudia majú **tri základné problémy**, ktoré ich trápia, o ktorých sa mnoho píše a diskutuje:

1. **Ekologická kríza** (čistota vôd, ovzdušia, ozónová diera)
2. **Zbrojenie a vojny**
3. **Choroby ľudí**, najmä AIDS

Jedným z filozoficko-náboženských smerov, ktoré ponúkajú riešenie, je i New Age. S jeho ideami sa stretávame v časopisoch, filmoch, názoroch mladých ľudí. Preto by bolo dobré vysvetliť si, o čo vlastne ide. Je zaujímavé, že hnutie nemá oficiálneho zakladateľa. Voľne nadväzuje na tzv. **teozofickú spoločnosť**, ktorá bola založená v roku 1875 v New Yorku. Jedna zo základných náuk teozofie hovorí, že všetky náboženstvá obsahujú "**spoločné pravdy**", ktoré sa ako most klenú nad všetkými rozdielmi. Názov **New Age** prvýkrát použila **Alice Ann Baileyová**, tretia predsedníčka teozofickej spoločnosti. K veľkému rozmachu hnutia prišlo v 70. rokoch v USA, odkiaľ sa myšlienky rýchlo rozšírili do celého sveta.

Charakteristika New Age:

- Vo svojich ideách má zahrnuté **rôzne filozofické názory posledných sto rokov**.
- Základom je **okultno-špiritistické** vysvetľovanie rôznych astrologických predstáv. Z astronomického hľadiska sa vždy asi po 2 tisícoch rokov slnko dostáva pri jarnej rovnodennosti do iného súhvezdia zvieratníka a práve z tejto skutočnosti odvodzujú astrológovia názor, že s meniacim sa súhvezdím sa mení vplyv na osud našej planéty.
Na prelome tisícročia má prejsť postavenie slnka zo znamenia **Ryby** do znamenia **Vodnára**. Vieme, že v prvých storočiach kresťania používali ako symbol rybu. Prívrženci nového veku tvrdia, že s prechodom do súhvezdia vodnára zanikne i kresťanská éra.
- Ide o typický **synkretický** smer (vybratie rôznych prvkov z rôznych náboženstiev a smerov). Náuka je totiž syntézou východných náboženstiev, gnózy a špiritizmu. Majú tu miesto i rôzne **okultné praktiky, ako astrológia, ufológia, viera v čarodejníctvo, prevetľovanie duší, vyvolávanie duchov** a podobne.
- Podstatou náuky je prísľub "nového veku", akejsi **osobnej premeny** spočívajúcej vo vytvorení nového vzťahu k prírode, svetu, telu i duši. Cesta transformácie sa nazýva "**cesta osvietenia človeka**". Pretože je veľmi ťažká a dlhá, nestačí na ňu jeden ľudský život. Preto hnutie prijíma orientálnu teóriu **reinkarnácie**. Pomoc na tejto ceste poskytujú rôzne psychotechniky a meditácie, ktoré sľubujú zažiť nový vek už tu na zemi.
- Boha chápe New Age ako **neosobnú silu** a človek je **súčasťou božstva**. Sú to prvky starých indických náboženstiev, ktoré tvrdili, že boh je všetko a nie je osobou (panteizmus), že človek vzniká oddelením jednotlivých čiastočiek z boha (emanácia) a po smrti sa znova s ním spája.
- New Age sa považuje za "**nadnáboženstvo**". Tvrdí, že všetky doterajšie náboženstvá sú už prežité a zastaralé. Jednou z príčin úspechu New Age je i to, že popretím náboženstiev **zbavuje človeka zodpovednosti**.
- Napriek tomu, že New Age sa nepovažuje za náboženstvo ani organizáciu, vytvára po celom svete svoje centrá, ktoré majú často zavádzajúce názvy. Tieto názvy majú kresťanský význam, napr. Univerzálna Kristova cirkev, alebo majú ekologický charakter, napr. Spoločenstvo Matky zeme alebo Spoločnosť pre znovuzrodenie...

7. DEŠTRUKTÍVNE SEKTY

V 20. storočí sa v Európe rozšírili tzv. **náboženstvá mladých**. Sú to **sekty** s rôznym pozadím, ktoré spájajú tieto **charakteristické znaky**:

* **Autoritárstvo** - panovačné vedenie

Centrom skupiny je človek, ktorý vyžaduje úplnú vernosť a oddanosť všetkých členov. Má autoritu i nad učením a jeho výklad "pravdy" je záväzný.

* **Opozícia**

Prax a hodnoty nových sektárskych hnutí sú v protiklade k vyznaniam, praxi a hodnotám prevládajúcej kultúry.

* **Výlučnosť a elitárstvo**

Daná skupina je jediná, ktorá má "pravdu", preto keď niekto opustí skupinu, ohrozuje vlastnú spásu. Táto "pravda" je zvyčajne založená na "zjavení" danému zakladateľovi.

* **Zákonníctvo**

Život členov je ovládaný neustálymi pravidlami a zásadami. Sekty dokonca diktujú i štýl obliekania, dĺžku vlasov a podobne.

* **Subjektívnosť**

Sekty kladú značný dôraz na skúsenosť - pocity a emócie.

* **Pocit prenasledovania**

Je jedným z charakteristických znakov týchto náboženských hnutí.

* **Dôraz na sankcie**

Proti neposlušným členom uplatňujú sekty prísne sankcie, napr. strach, obviňovanie, pokorovanie, podpisovanie zmlúv a prisahy vernosti atd.

* **Ezoterickosť**

Sektárske náboženstvo je plné tajomstiev.

* **Protikňazskosť**

Sekty sa zvyčajne skladajú z laikov, zdôrazňujú aktívnu účasť všetkých členov. Všetci dostanú príležitosť, každý má rovnaký prístup k pravde.

* **Synkretizmus**

Výber rôznych prvkov z rôznych náboženstiev, rôznych tradícií

* **Používané prostriedky**

Meditácia, orientálne špiritistické prvky, parapsychológia okultizmus, finančná závislosť, vykorisťovanie, izolácia od rodiny a spoločnosti, psychický nátlak

Okultizmus - mágia, čarodejníctvo, spojenie s nadpozemským svetom, predstava postaviť sa na roveň Boha
Špiritizmus - viera v nadpozemský svet duchov a spojenie s duchmi zomrelých ľudí

Typickým znakom pre deštruktívne sekty je aj **postup pri získavaní členov, ktorý má spravidla tieto fázy**:

* **Nábor** - stretnutie s členom sekty, snaha získať dôveru, záujem o problémy, prvá osobná väzba založená nezriedka na príťažlivosti medzi mužom a ženou

* **Ofenzíva lásky** - v centre sekty je oslovený zahrnutý láskou, priateľstvom, pozornosťou, záujmom o riešenie jeho problémov

* **Nátlak** - zo začiatku veľmi jemný tlak na vstup do sekty, vytvorenie potreby odvdáčiť sa za všetko, predstava strachu z návratu k pôvodným problémom. Fáza končí obradmi iniciácie - prijatím do sekty.

* **Programovanie** - informácie o novej ideológii, intenzívne kurzy bez voľného času, obmedzovanie spánku i jedla, prerušenie kontaktov s príbuznými a známymi, zbavenie všetkých finančných prostriedkov, vytvorenie úplnej závislosti na sekte

Nebezpečenstvá siekt:

- **strata identity**
- **úplná závislosť na sekte**
- **psychické narušenie, deštrukcia osobnosti**

Na rozdiel od siekt skutočné náboženstvá podmieňujú **rozvoj osobnosti** (mravných, fyzických i psychických schopností), meditácia je zameraná **na ducha** nie telo a človek je **zodpovedný** za svoje činy pred Bohom a blížnym.

Najznámejšie mládežnícke sekty:

* **hinduistické** pozadie

Hare Krišna, Divine Light Mission, Bhagvanovo hnutie
Transcendentálna meditácia (TM), Šrí Chinmoy

* **kresťanské** pozadie

Children of God, University Bible Fellowship, Misijné dielo "Cesta k Ježišovi", Cirkev zjednocovania (Moonova sekta)

* **špiritistické**, resp. psychoterapeutické pozadie

Hladový projekt, Scientology Church, Kristovo dielo privádzania domov

* **satanské** smery

Ordo Templi Orientis (OTO), The First Church of Satan,
Cirkev posledného súdu

Nie je možné podrobne hovoriť o všetkých sektách, preto aspoň niekoľko údajov o tých, ktoré sú u nás najaktívnejšie.

*** H a r e K r i š n a**

Oficiálny názov tejto sekty s hinduistickým pozadím založenej v roku 1966 je **ISKCON (Medzinárodná spoločnosť pre uvedomovanie si Krišnu)**. Základom učenia sú typické hinduistické prvky - trimurta, modlitba s mantrou, joga... Krišna je najvyšší osobný boh, vtelenie Višnu. V každom človeku treba prebudiť prirodzený driemajúci vzťah ku Krišnovi odpútaním sa od sveta, majetku, zmyslov. Prostriedkom na dosiahnutie tohto cieľa je **odriekanie mantry**, ktorá sa skladá zo 16 slov (obsahuje slová Hare, Krišna, Ráma). Prívržanec sekty ju musí denne odriekať či spievať až 1728 krát.

Súčasťou cesty k dokonalosti je **bhaktijoga** - joga lásky a odovzdanosti bohu a poslušnosti guruovi. Stúpenci sekty žijú v izolovaných spoločenských prísne rozdelených na mužov, ženy a rodiny. Zdržujú sa mäsa, alkoholu, tabaku, predmanželského sexu, sú pacifistami. Súčasťou ich aktivít je boj za mier vo svete. Typickým znakom sú **žlté či oranžové kutne a u mužov vrkoč vlasov na vyholenej hlave**.

* Sri Chinmoy

Má korene v hinduizme, zakladateľ pôsobil ako guru aktívne od roku 1964, viedol meditačnú skupinu dokonca i pri OSN v New Yorku. Pri vstupe do sekty učeník odovzdáva guruovi "časť svojej duše" a zaväzuje sa sľubom "služby majstrovi".

Sri Chinmoy je predobrazom a prostriedkom k realizácii boha. Dôležitú rolu hrá meditácia pred obrazom guru, odriekanie mantier, joga a meditatívne koncerty. Sekta vlastní viacero podporných podnikov.

* Moonova sekta

Ide o synkretické hnutie vychádzajúce z kresťanstva a taoizmu. Zakladateľom je juhokórežčan reverend **Sun Myung Moon** (v roku 1954). Jeho údajne sám Boh povolal, aby dokončil poslanie, ktoré Ježiš Kristus nezvládol. Cieľom je vytvorenie dokonalej rodiny - preto je nutné, aby prišiel nový Mesiáš, ktorý sa oženi s dokonalou ženou a splodí dokonalé deti. Toto sa splnilo až na Moonovi a jeho rodine (so štvrtou manželkou).

Počas svojho života bol Moon často prenasledovaný a väznený - pre odboj voči komunizmu, daňové úniky, ale i cudzoložstvo a promiskuitu. Patril k najbohatším ľuďom, vlastnil banky, pozemky, masmédiá, veľké výrobné podniky vrátane zbrojárskych.

Celý kozmos je založený na princípe polarity mužského a ženského prvku. Po zlyhaní Adama a Evy i Ježiša Krista bol poslaný Moon, aby v kozmickom boji porazil Satana a stal sa pánom nad celým stvorením.

Časť jeho stúpencov žije v komunitách, kde sa venujú intenzívne modlitbám a duchovnému výcviku. Manželstvá organizuje cirkev, ktorá určuje najvhodnejšieho partnera z radov sekty, bez ohľadu na národnosť, bez predošlej známosti. Typické sú hromadné sobáše (až niekoľko tisíc párov naraz).

Moonisti si kladú za cieľ duchovné zjednotenie všetkých ľudí a náboženstiev (odtiaľ i oficiálny názov). Organizujú školenia, prednášky, modlitby, propagačné semináre, zbierky, štipendiá, pričom sa zameriavajú hlavne na mladých ľudí. Svoje skutočné poslanie skrývajú za rôzne organizácie, napr. Medzinárodná federácia za svetový mier, Svetová federácia rodín, Medzinárodná náboženská nadácia.

* Scientologická cirkev

Pod názvom "**The Church of Scientology**" vznikla v roku 1954, jej zakladateľ mal za sebou okultistickú a satanistickú minulosť. Základom učenia je **rozvoj intelektuálnych schopností a sebapoznania človeka a terapeutické techniky ovplyvňujúce duševné zdravie (dianetika)**. Podľa prívržencov je scientológia schopná nahradiť všetky doterajšie náboženstvá i psychológiu, sama však vychádza z budhizmu a gnostických prvkov. Dôkladnou psychoanalýzou minulosti za pomoci asistenta (terapeuta) musí človek vymazať z podvedomia všetky negatívne zážitky a tak sa stáva jasným (clear). To sa deje na viacstupňových **kurzoch, ktoré vytvárajú dojem prísnej vedeckosti - v skutočnosti však ide o "vymývanie mozgov"**.

Vplyv týchto procedúr na človeka a efekt "liečebných metód" je často predmetom súdnych sporov. Vzhľadom na mimoriadnu agresivitu v niektorých krajinách sú snahy o zakázanie tejto cirkvi. Napriek tomu stále viac ľudí túži po "vyslobodení z psychických problémov, zvýšení vitality a rozšírení inteligencie", ktoré sekta ponúka.

Na záver jedno **dôležité upozornenie**, týkajúce sa nielen New Age, ale i všetkých siekt: Keď ideme k lekárovi a máme podstúpiť vážnu operáciu, hľadáme podľa možnosti čo **najlepších odborníkov, ktorým môžeme dôverovať**. Ak však ide o rôzne psychotechniky a ovládanie podvedomia, spokojne sa zveríme do rúk rôznych neznámych "odborníkov" či guruov. Treba mať na pamäti, že **zasahovanie do psychiky človeka možno veľmi ľahko zneužiť**. Mnohé prípady mladých ľudí hovoria o veľmi tragických následkoch - **strata zmyslu pre realitu, psychické zrútenia, ktoré často vyúsťujú až k samovraždám**.

8. DROGOVÁ ZÁVISLOSŤ

" Užívanie drog veľmi vážne poškodzuje zdravie a ľudský život. Okrem prísne terapeutických indikácií je ťažkým previnením. Tajná výroba drog a obchod s nimi sú pohoršlivé činnosti. Sú priamou spoluprácou s praktikami, ktoré závažne protirečia morálnemu zákonu, lebo k nim podnecujú."
(KKC, 2291)

V súčasnosti sa veľa píše a hovorí o **drogovej závislosti, jej príčinách, dôsledkoch, spôsobe liečenia a prevencii**. Skutočne závislosť na najrozličnejších drogách sa stala popri deštruktívnych sektách najväčšou hrozbou pre mladých ľudí na prelome tisícročí. Najviac ohrozenou skupinou sú práve študenti stredných škôl, preto je potrebné, aby ste i vy poznali skutočnú pravdu.

8.1. PRÍČINY A CHARAKTERISTIKY ZÁVISLOSTI

Drogy a ich používanie či zneužívanie sú známe v nejakej forme prakticky od vzniku ľudstva. Mnoho starovekých národov a kultúr používalo drogy na náboženské účely - aby sa dostali do stavu tranzu, meditácie či na rituálne účely. Iné drogy sa oddávna používali na liečebné účely alebo na povzbudenie či zbavenie sa únavy. Z histórie je známych veľa prípadov, kedy sa drogy použili u vojakov - či na ochromenie nepriateľa alebo ako povzbudzujúci prostriedok vlastných vojsk.

V novoveku sa v súvislosti so zámožnými cestami a kolonizáciou stali drogy predmetom veľkých ziskov - alkohol, tabak, psychotropné látky. Až koncom 19. storočia sa začal meniť postoj k drogám a parlamenty mnohých krajín začali prijímať zákony obmedzujúce predaj a distribúciu drog. Drogy boli rozdelené na legálne a nelegálne, začalo kvitnúť pašovanie a nezákonný obchod. Vo Veľkej Británii boli dokonca snahy urobiť nelegálnou i kávu, v USA bola začiatkom 20. storočia vyhlásená prohibícia - úplný zákaz alkoholu.

Mimoriadne rozšírenie ilegálneho obchodu s drogami priniesol koniec 20. storočia, a to najmä vo vyspelých krajinách západného sveta. Po otvorení hraníc sa díleri drog vrhli na postkomunistické štáty vrátane Slovenska, kde neboli vytvorené prakticky žiadne obranné opatrenia. V súčasnosti drogy znamenajú i u nás veľké ohrozenie národa, najmä mládeže.

Nedávna **štatistika zo slovenských stredných škôl** (15-18 rokov) jasne ukazuje smutné fakty:

- **Alkohol** pije často až 30,5%; príležitostne 60,4%; nikdy iba 9,1%.
- **Fajčenie** – denne 23,2%; občas 10,2%; nikdy 66,6%.
- **Nelegálne drogy** – osobná skúsenosť: áno 37,3%; nie 60,0%; bez odpovede 2,7%.

Z nelegálnych drog je to najčastejšie marihuana (42,1%), rôzne tabletky + alkohol (14,2%) a hašiš (8,4%).
(Zdroj: PÉTIOVÁ, M. *Deti, mládež a drogy*, CVTI SR 2009)

Dokázanou skutočnosťou je i to, že

85 - 95 % narkomanov začínalo s alkoholom a cigaretami

Čo je vlastne droga a ako možno charakterizovať závislosť?

Droga je návyková omamná látka

Závislosť je stav psychickej a niekedy aj fyzickej závislosti, vyplývajúci z interakcie medzi živým organizmom a drogou, charakterizovaný zmenami správania.

Drogy sa rozdeľujú na

- **mäkké, ľahké** - majúce miernejšie aktivizujúce či utišujúce účinky, ich návykovosť je nižšia, nie sú však bezpečné (marihuana, hašiš...)
- **tvrdé** - pôsobiace prudko a rýchlo, explozívne, sú silne návykové (heroín, kokaín, LSD...)

Podľa toho, či je používanie a distribúcia **v súlade so zákonom**, delíme drogy na

- **legálne** - možno ich bežne kúpiť v obchodoch, lekárňach (alkohol, cigarety, káva, niektoré lieky)
Mnohé z legálnych drog sú tiež návykové!
- **nelegálne** - ich používanie a distribúcia je zakázaná zákonom (extáza, heroín, LSD, kokaín...)

Na Slovensku sa týka drog **Zákon č. 139/1998 Z.z.** o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch, ktorý delí tieto látky do troch skupín podľa ich **účinkov na zdravie**

1. skupina - napr. heroín, kokaín, LSD ...
2. skupina - napr. amfetamíny
3. skupina - napr. bežné utišujúce lieky na lekárske predpis

Za vyrobenie, dovoz, vývoz, zadováženie pre seba či pre iného, prechovávanie či požívanie týchto látok je trest odňatia slobody až do 5 rokov, ak ide o mladistvých až 10 rokov, pri organizovaných skupinách až 15 rokov. Sadzby pre mladistvých sú síce nižšie, ale človek je už od 15 rokov zodpovedný za všetko protizákonné, čo vykoná.

Čo je príčinou drogovej závislosti? Iste nie je len jedna, ale je to celý rad rôznych dôvodov, ktoré však majú určité spoločné črty:

* **Strata hodnôt, viery, zmyslu života**

Výchovný systém uplynulých rokov bol charakteristický svojím ateizačným programom, prevracaním morálnych hodnôt. Dôsledkom je rozvrat veľkého počtu rodín, stále viac detí vyrastá bez rodičov, bez lásky, bez Boha. Je preukázané, že najviac narkomanov je z rozvrátených rodín alebo z rodín, kde hrajú rolu iba hmotné statky a na výchovu nie je čas. Naopak, iba malé percento je z veriacich rodín, kde má svoje miesto morálka a najmä láska.

* **Životné krízy, depresie, útek pred problémami**

Díleri drog vyhľadávajú v prvom rade práve takýchto mladých ľudí, ktorí prežívajú vážne osobné krízy. Krízy síce patria do tohto vývinového štádia človeka, no ich skutočné riešenie spočíva v dôvere k rodičom alebo nejakému serióznemu človeku a najmä v dôvere k Bohu.

Stále viac ľudí podlieha súčasnému tempu života, nevie zvládnuť svoje problémy a hľadá riešenie v alkohole či drogách.

* **Príklad dospelých, túžba po dospelosti**

Na Slovensku si pomaly nevieme predstaviť nejakú spoločenskú akciu či oslavu bez alkoholu. Napriek ekonomickej kríze rodín sa ročne vynakladajú obrovské prostriedky na alkohol (spotreba čistého alkoholu na jedného občana SR za rok je **13 litra**! – údaj za rok 2014 <https://style.hnonline.sk>).

Veľmi negatívnu rolu tu zohrávajú masmédiá, ktoré skryto či dokonca otvorene propagujú alkohol, cigarety ba i drogy, vytvárajú ilúziu ich neškodnosti a normálnej súčasť života.

* **Zvedavosť a nuda, snaha vyrovnat' sa vrstovníkom**

Čím viac sa o drogách hovorí, tým viac mladý človek túži vyskúšať ich vo viere, že jemu závislosť nehrozí. Medzi mladými sa často ten, čo "to ešte neskúsil", považuje za menej cenného. Charakteristickým javom pre mnohých chlapcov a dievčatá sa dnes stala nuda - nie sú schopní aktívnej zábavy, tvorivosti, a preto si čas kráti drogami. K šíreniu drog prispievajú i mnohé zábavné podujatia pre mládež, kde možno tieto látky bez problémov dostať, či dokonca užiť bez svojho súhlasu, napr. primiešané do nápoja.

* **Slabá vôľa**

Je paradoxom dnešnej doby, že za vzory sa ponúkajú ľudia, ktorí sú slabosi, nevedia sa ovládať, či už v oblasti alkoholu, cigariet, sexu, vzťahu k človeku alebo peniazom. Naopak ľudia skutočne vnútorne silní vyhlasujú za slabochov, zaostalých, či nespoločenských. Slabá vôľa je jedným zo základných predpokladov pre akúkoľvek závislosť. Je vážnym nedostatkom výchovy a sebavýchovy človeka.

Drogová závislosť oberá človeka o **vnútornú slobodu**, stáva sa otrokom toho, na čom je závislý - alkoholu, drog, sexu, automatov, peňazí, kariéry... Platí však, že vnútornej slobody nemôže človeka zbaviť nikto, iba ak **to urobí sám**. Teda nebezpečenstvo a ponuka drog ešte nepredstavuje závislosť. A závislosť nevzniká v okamihu.

Charakterizujme si teda jednotlivé **štádiá drogovej závislosti**:

a) Pred prvým použitím

- Drogy sú oveľa nebezpečnejšie pre deti, než pre dospelých. Kým nejaká droga vyvolá závislosť u dospelého po mesiacoch či rokoch, u dieťaťa to môžu byť iba týždne.
- Každý človek má inú náchylnosť ku drogovej závislosti, podobne ako sme rôzne citliví na lieky, či rôzne dráždivé látky. Ak teda niekto droguje a "nič to s ním neurobí", neznamená to, že budem rovnako reagovať i ja.
- Jedinou spoľahlivou zárukou, ako si na drogy nenavyknúť, je **nikdy ich neokúsiť** !

b) Prvá fáza: Príležitostní používanie

- Začína sa väčšinou alkoholom, nikotínom, fetovaním a marihuanou.
- Človek drogy dostáva od kamarátov, dílerov zadarmo, nemusí si ich kupovať.
- Po použití i malého množstva drogy sa ľahko dosahuje eufória, následky sú zatiaľ minimálne.
- V tejto fáze nedochádza k viditeľným zmenám správania, preto často v rodine či škole ešte nič netušia.

c) Druhá fáza: Plánované pravidelné používanie

- K doterajším drogám pribudnú rôzne lieky, hašiš.
- Dochádza už k návyku a zvýšeniu dávok. Človek si už musí drogu kupovať. Ak nemá peniaze, začína si požičiavať, klamať a kraďnúť.
- Dostávajú sa zmeny správania ako náladovosť - veselosť sa strieda s depresiou, agresivita, strata záujmov, výpadky pamäti, zmena kamarátov.
- Po doznení eufórie prichádzajú stavy ako po opitosti.

d) Tretia fáza: Denné užívanie drogy ako nutnosť

- Pribúdajú už "tvrdé drogy" ako kokaín, ópium, LSD.
- Človek potrebuje stále vyššie dávky na dosiahnutie rovnakého efektu. Telo si vytvorí určitú "rezistenciu".
- Je tu akútne nebezpečenstvo predávkovania, končiaceho neraz smrťou. Známý je tzv. "flashback" - náhle prepuknutie stavu akútnej otravy bez predchádzajúceho podania drogy.
- Získavanie drogy sa stáva hlavným cieľom človeka, ktorý na tejto ceste nepozná prekážky - priekupníctvo, kriminalita. Nezriedka si zarába na drogu dílerstvom.
- Človek už prestáva utajovať svoju závislosť.
- Dochádza k rapídному zhoršovaniu telesného i psychického zdravia. Človek je totálne vyčerpaný, stráca zmysel života, pohŕda sebou samým, často sa zaoberá myšlienkami na samovraždu.

e) Štvrtá fáza: Drogy ako nutnosť pre normálny stav

- Patrí sem už celé spektrum drog, vrátane heroínu.
- Človek má už vysokú znášanlivosť na drogu, čo ho núti neustále zvyšovať dávky a získavať stále viac peňazí na ich zaobstaranie.
- Človek úplne stráca kontrolu nad sebou, vyčlení sa zo spoločnosti.
- Totálne zničené zdravie, podvýživa, neustále depresie, pocity viny, zúfalstva, samovraždy.

Prechod medzi jednotlivými fázami nemožno presne vymedziť, je plynulý. Preto nie je pravdou, že začiatky s "mäkkými drogami" sú neškodné a nevyvolávajú závislosť. Ak človek nemá dost' sily prestať na začiatku, sotva bude môcť bez pomoci neskôr z tohto "vlakú smrti" vystúpiť!

8.2. KATEGÓRIE DROG A PRÍZNAKY ICH POUŽITIA

V súčasnosti je na "trhu" celá škála drog rôzneho typu a stále pribúdajú nové, účinnejšie. Existuje niekoľko delení podľa spoločných znakov a účinkov, v ďalšom uvedieme stručne najbežnejšie z nich.

a) Alkohol a nikotín

Patria k legálnym drogám bežne tolerovaným v spoločenskom živote. Málo si však uvedomujeme, že obe sú návykové, spôsobujú vážne poškodenie zdravia a bez liečenia v konečnom štádiu spôsobujú smrť človeka.

- **Alkohol** - skladá sa z rôzne ochutenej vody a etanolu v koncentrácii od 0,5 - 75 %. V prvom štádiu môže alkohol dodať človeku veselosť, pocit šťastia, sebadôvery a energie, no v konečnom dôsledku je **depresívum**. Vo veľkom množstve spôsobuje akútnu otravu organizmu, v malých dávkach postupne napáda jednotlivé orgány, najmä mozog, pečeň, žalúdok.
- **Nikotín** - nachádza sa v tabaku, cigarách, cigaretách, spôsobuje mierne narkotické, ale súčasne i silné **stimulujúce účinky** (zvyšuje hladinu cukru v krvi a podporuje tvorbu adrenalínu). Dlhodobé intenzívne fajčenie má na človeka zhubný účinok:
 - tretinu úmrtí na rakovinu zapríčiniť fajčenie
 - desať cigariet denne zvyšuje pravdepodobnosť ochorenia na rakovinu pľúc až 24-krát
 - veľmi častý u fajčiarov je chronický zápal priedušiek
 - spôsobuje nepríjemný pach z úst a žltnutie zubov

Vážnym ohrozením je i **pasívne fajčenie** - vdychovanie cigaretového dymu nefajčiarmi. Preto sa v civilizovaných krajinách stále viac obmedzuje fajčenie v uzavretých priestoroch (reštaurácie, spoločenské sály, dopravné prostriedky...).

b) Sedatíva

Ide o bežne dostupné upokojujúce lieky, sú pomerne ľahko prístupné a užíva ich pravidelne veľké množstvo najmä starších ľudí. Ich účinok spočíva vo vyvolaní psychického i fyzického útlmu, redukcii funkcií mozgu a iných častí centrálnej nervovej sústavy. Vyššie dávky spôsobujú ospalosť, letargiu, ba až kómu. Ich dôsledkom je i zníženie vnímania a úsudku, koordinácie pohybov a sústredenia - preto ich nesmú užívať napríklad vodiči motorových vozidiel. Dlhodobé užívanie spôsobuje narušenie myslenia, dezorientáciu, zmätenosť, úzkosť, depresie, ochabnutie svalstva.

Patria sem **barbituráty, utišujúce prostriedky a nebarbiturátové sedatíva**. Pre orientáciu uvádzame niektoré u nás dostupné lieky:

- hypnotiká - Amobarbital, Nitrazepam
- trankvilizéry - Diazepam, Meproamat
- analgetiká - Alnagon, Spasmoveralgin

c) Inhalačné prostriedky

Patrí sem veľmi mnoho chemických látok najrôznejšieho zloženia, ktoré sa používajú v bežnom živote, ako sú rozpúšťadlá, čistiace prostriedky, aerosoly, lepidlá, benzín, spreje na rôzne účely, butánový plyn a mnoho ďalších. Sú to teda legálne, všeobecne prístupné látky, ktoré pre ich široké použitie nemožno zákonne obmedziť.

Zneužitie spočíva v inhalovaní toxických pár alebo plynov - **fetovaní**. Vdychovanie pár a plynov spôsobuje dezorientáciu, stratu kontroly, halucinácie, bolesti hlavy a závraty. Pri fetovaní je vysoké riziko smrti zadusením, zlyhaním srdca, otravou. Dlhodobé fetovanie vážne poškodzuje srdce, pľúca, pečeň, obličky i nervový systém. Odborníci pokladajú tento spôsob dokonca za nebezpečnejší než nelegálne drogy.

d) Povzbudzujúce prostriedky

Sú to **stimulanty**, teda látky vyvolávajúce zrýchlenie telesných funkcií, vybičovanie vedomia, dráždenie zmyslov (opačný účinok ako sedatíva). Dlhodobé užívanie vedie k typickej psychickej závislosti, potrebe drogy ku štúdiu, relaxácii, nakoniec k ťažkým mentálnym poruchám. Typickým príznakom sú rozšírené očné zrenice a silná dehydratácia organizmu.

Najmiernejšími a najrozšírenejšími drogami tejto skupiny sú už spomínaný **nikotín** a **kofeín**. Okrem nich sú najznámejšími **amfetamíny** a **kokaín**.

- **Amfetamíny** - rýchlo vyvolávajú silné vzrušenie a pocit pohody, spôsobujú však i vzťahovacosť, agresivitu až zúrivosť. Patria sem látky **Fenmetrazin**, **Dexfenmetrazin**, **Pervitín**, **speed**, do organizmu sa dostávajú vo forme tabletiiek, kvapalín, injekcií i vdychovaním nosom.
- **Extáza** - chemicky patrí tiež k amfetamínom. Je to syntetická droga, ktorá má povzbudzujúce a halucino- génne účinky, podáva sa vo forme tabletiiek. Rozšírila sa najmä na diskotékach, kde umožňuje človeku tancovať celé hodiny bez pocitu únavy. Sprievodným javom extázy je silná **dehydratácia** (počas tanca pijú mladí celé litre tekutín). Po doznení účinkov nastáva ťažká depresia. Je popísaných mnoho prípadov náhleho úmrtia po použití drogy. Príčinou je zlyhanie obličiek, pľúc, srdca či krvácanie do mozgu, avšak prvotnou príčinou je extáza.
- **Kokaín** - získava sa z listov juhoamerickej rastliny kokai novníka, je veľmi drahý. Jeho koncentrovanou verziou je tzv. **crack**, na ktorý si môže organizmus navyknúť už po prvej dávke. Prijíma sa nosom, fajčením, injekčne.

e) Halucinogény

Pôsobia priamo na mozog, vyvolávajú skreslenie vnímania, zrýchlenie telesných funkcií, halucinácie, paniku. Pri pravidelnom užívaní výrazne znižujú sústredenosť, pamäť, spôsobujú apatiu a letargiu.

Rozdeľujeme ich do troch základných skupín: **kanabisové drogy**, **meskalín** a **LSD**, **PCP**.

- **Kanabisové drogy** - získavajú sa z konope, patrí sem **marihuana** (z listov) a **hašiš** (z kvetov). Najčastejšie sa fajčia, preto ohrozujú nielen sústredenosť a pamäť, ale i dýchacie ústrojenstvo (podobne ako tabak). Majú typickú sladkastú vôňu. V niektorých štátoch sú ako mäkké drogy zlegalizované, vyvolávajú však pri dlhšom užívaní tiež závislosť a pre mnohých sú tzv. vstupnými drogami - východiskom pre syntetické tvrdé drogy.
- **LSD a meskalín** - LSD je syntetická droga, okrem halucinácií má i euforický účinok. Zvláštnym príznakom je úplný útlm nervovej sústavy, tzv. zamrznutie, pri ktorom človek prestane ovládať svoje svalstvo. LSD sa používa v tabletkách, kockách cukru i nasiaknutom pijavom papieri. Meskalín sa získava z kaktusu **peyotl** alebo sa vyrába synteticky, účinky má ako LSD. Dodáva sa vo forme prášku alebo tekutiny, dá sa šňupať, jesť alebo pichať.
- **PCP** - fenylcyklidín, účinky podobné drogám všetkých ostatných kategórií. Človek sa správa úplne nepredvídateľne, pretože PCP pôsobí na každého inak. Užíva sa vo forme tabletiiek, granúl aj injekcií. Hlavné príznaky sú zúženie zreníc, nezrozumiteľná reč, potenie a poruchy videnia, tzv. stav beztiaže.

f) Narkotické látky

Sú to drogy tlmiace bolesť. Oddávna sa na tento účel používali v medicíne. Typické príznaky sú zúžené zreničky, vodnaté oči, svrbenie tela. Spôsobujú uvoľnenosť, eufóriu, aktivitu, ale i závraty, ľahostajnosť, dávanie, zvýšené potenie. Spomaľujú srdcovú činnosť a dýchanie, znižujú krvný tlak. Sú vysoko návykové, patria k najtvrdším a najnebezpečnejším drogám. Patria k nim **opiáty** a **heroín**.

- **Opiáty** - získavajú sa z makovic alebo synteticky. Najprv sa objavilo **ópium**, z neho sa rafináciou získalo **morfium** a **kodeín**. Ópium a morfium sú prášky, najčastejšie sa fajčia alebo používajú injekčne. Kodeín je kvapalina, v malých dávkach sa používa na tlmenie kašľa a bolesti.

- **Heroín** - sa postupne vyvinul z opiátov. Je to biely alebo hnedý prášok, fajčí sa alebo sa užíva injekčne. Má veľmi silné abstinenčné príznaky (bolestivé kŕče a úzkosť), je veľmi drahý.

g) **Anabolické steroidy**

Ide o hormonálne látky zvyšujúce rast svalstva, robia človeka ctižiadostivým, umožňujú mu podávať lepšie výkony. Ich užívanie je v športových súťažiach nelegálne a športovcov pravidelne testujú. Tieto "výkonnostné drogy" boli často zneužívané dokonca i bez vedomia športovcov (napr. v bývalej NDR). Zvlášť nebezpečné je ich užívanie v puberte, kedy narušia hormonálnu rovnovahu organizmu, zastavia rast a spôsobia závislosť. Pravidelné užívanie vedie k rakovine, chorobám srdca, impotencii, predráždenosti až agresivite.

Anabolické steroidy sa používajú vo forme tabletiiek a injekcií.

Mimoriadne nebezpečné je miešanie drog navzájom, kedy sa ich účinok až niekoľkokrát znásobuje !!!

8.3. PREVENCIA A LIEČENIE DROGOVEJ ZÁVISLOSTI

Drogy predstavujú veľké nebezpečenstvo nie iba pre zdravie a normálny vývoj jednotlivca, ale i pre celú spoločnosť. Každoročne sa vynakladajú nemalé finančné prostriedky na liečenie závislosti, menšia pozornosť sa však venuje predchádzaniu týmto negatívnym javom, čiže prevencii.

- a) **Prevencia** - je program zameraný na zníženie či zabránenie drogovej závislosti ešte pred jej vznikom. Obsah tohto programu vychádza z príčin vzniku závislosti (kap.8.1) a môžeme ho rozdeliť do troch oblastí:

* **Človek ako subjekt závislosti**

Na tejto úrovni je nutné začať zodpovednou výchovou už od útleho detstva:

- dať dieťaťu vieru, zmysel života, hodnotový systém, skutočnú lásku
- viesť mladého človeka k ovládaniu sa, pestovaniu pevnej vôle
- vypestovať v človeku zdravé sebavedomie, a tak znížiť riziko ovplyvnenia inými
- rozvíjať tvorivosť, záujmy, schopnosť organizovať a vyplniť čas sebe aj iným, a tak zabrániť nude
- poskytnúť dospelievajúcemu mladému človeku dostatok pravdivých informácií o drogách a nebezpečenstve závislosti

* **Droga ako predmet závislosti**

Ide tu najmä o zamedzenie či obmedzenie prístupu k drogám, resp. ich distribúcie na úrovni rodiny, školy i celej spoločnosti.

* **Prostredie**

Je nutné vytvoriť prostredie s negatívnym postojom k drogám.

Žiaľ, často sme svedkami pravého opaku:

- rodičia sami pijú alkohol, fajčia či dokonca drogujú
- v školách a internátoch sa nezriedka medzi študentmi distribuujú drogy
- v masmédiách sa nepriamo či dokonca priamo propagujú drogy, bagatelizuje sa nebezpečenstvo ich užívania
- v spoločnosti je nedostatočná legislatíva, ba akási tichá tolerancia voči distribúcii a požívaniu drog

Dnes prakticky nemožno zabrániť, aby mladý človek prišiel do kontaktu s drogami. Preto je dôležité vychovať ho tak, aby dokázal droge odolať, odmietnuť ju !!!

b) Liečenie - ide už o proces, ktorým sa človek zbavuje závislosti na drogách. V odborných kruhoch je však známe, že

Závislosť na drogách nemožno nikdy definitívne vyliečiť. Možno iba dosiahnuť stav trvalej abstinencie !!!

Aby bolo liečenie drogovej závislosti v tomto zmysle úspešné a účinné, musia byť splnené tri podmienky:

- **súhlas a ochota** narkomana liečiť sa
- všemožná **podpora** narkomanovi zo strany jeho blízkych, najmä morálna opora a dôvera
- **odstránenie pôvodnej príčiny vzniku závislosti** (problémy, stresy, nevhodné prostredie, pocit zbytočnosti, strata zmyslu života...)

Ak sa nezmení vnútorný postoj človeka, je akékoľvek liečenie zbytočným vynakladaním prostriedkov a abstinujúci narkoman sa po kratšom či dlhšom čase znova vráti do starých koľají.

Veľmi pozitívny vplyv na liečenie má nájdenie či znovuobjavenie viery v Boha. Na svete úspešne pracuje mnoho centier pre drogovú závislosť pod vedením kňazov a rehoľníkov. Jedným z najznámejších je **komunita Cenacolo** v Medžugorí, no v súčasnosti už má domy po celom svete vrátane Slovenska.

Samotné liečenie drogovej závislosti prebieha v troch etapách:

- **detoxikácia** - zbavenie tela jedovatých látok - drog
- **prekonanie závislosti, abstinčných príznakov**
- **resocializácia** - návrat do normálneho života v spoločnosti

Liečebné a resocializačné centrá striktné vyžadujú tvrdú disciplínu, spoluprácu pacientov a ochotu fyzicky pracovať. Veľkým problémom je návrat abstinujúceho narkomana do spoločnosti, prostredia, z ktorého vyšiel, a medzi tých, ktorí sa ho znova snažia dostať späť k užívaniu drog. Práve tu zohráva svoju rolu aktívna pomoc blízkych i spoločenstiev ľudí s rovnakými problémami.

Ešte niekoľko slov o tom, *ako sa máme zachovať k ľuďom závislým na drogách:*

- Ak zistíme u niekoho príznaky požívania drogy, v žiadnom prípade to nemôžeme tolerovať a utajovať. Ide tu o zdravie a v konečnom dôsledku o život. **Tajenie či tolerovanie** znamená našu **spoluúčasť na zle**.
- Vážne a otvorene sa s postihnutým porozprávať a **rozhodne trvať na liečení**. V jeho vlastnom záujme požiadať o pomoc jeho najbližších či ľudí, ktorým dôveruje.
- **Morálne podporovať** narkomana počas liečenia a účinne mu pomáhať pri resocializácii.

Na záver si ešte musíme jasne uvedomiť, kto má záujem na šírení drog. Správa z tlače hovorí, že *"obchod s drogami vo svete predstavuje ročne asi 300 miliárd dolárov, čo je asi 9 % hodnoty všetkého medzinárodného obchodu..."*. Ide tu teda podobne ako u alkoholu či cigariet predovšetkým o **komerčné záujmy** skupiny ľudí, ktorí **nesmierne bohatnú na biede iných**.

Je vecou každého z nás, aby sme v rámci svojich možností urobili maximum v boji proti tejto plagi, ktorá oberá človeka o slobodu a dôstojnosť a rozkladá celú ľudskú spoločnosť. A robme to už dnes, lebo zajtra môže byť neskoro...

9. ZÁVISLOSTI NA POČÍTAČOCH, MOBILOCH, HRÁCH

"Matka Cirkev si je vedomá, že spoločenské komunikačné prostriedky, ak sú správne používané, preukazujú ľudstvu veľmi cenné služby, lebo účinne napomáhajú osvieženie a obohatenie ducha, ale aj šírenie a upevňovanie Božieho kráľovstva. Avšak takisto vie, že ľudia ich môžu používať i proti plánu Boha Stvoriteľa na svoju vlastnú ujmu. Ba jej materinské srdce je sklúčené pre mnohé škody, ktoré zneužívanie týchto prostriedkov veľmi často spôsobuje ľudskej spoločnosti."

Inter Mirifica 2, 1963

Závislosť je podľa definície Svetovej zdravotníckej organizácie **choroba** - teda nie len prejav slabého charakteru či vôle, a to choroba definovaná takto:

duševný, prípadne aj telesný stav, ktorý je charakterizovaný prítomnosťou naliehavej túžby alebo nepremožiteľnej potreby opakovane a periodicky privádzať do svojho tela príslušnú látku.

V psychológii je definícia rozšírená aj o túžbu a potrebu po istých formách správania.

Závislosť (návyk) je nekontrolované nutkanie opakovať svoje správanie bez ohľadu na jeho dôsledky.

Z etického hľadiska je závislosťou v širšom slova zmysle **prevrátenie hodnotového rebríčka človeka**, keď na prvé miesto postaví drogu či nejaký spôsob správania. V predošlej kapitole sme hovorili o drogovej závislosti, no v súčasnosti sa stretávame s enormným nárastom **závislosti na počítačoch, mobiloch, sociálnych sieťach a hrách**, ktorým podlieha stále viac ľudí, najmä detí a mladých ľudí. Technológie sa rozvíjajú obrovským tempom a je nám jasné, že dnes už počítače zďaleka neslúžia iba na počítanie a mobilné telefóny dokážu omnoho viac než iba spojiť telefonický hovor.

Podľa vedeckých prieskumov strávi súčasný americký tínedžer pred rôznymi obrazovkami v priemere až osem hodín denne. Na Slovensku je to v priemere "iba" päť a pol hodiny denne, pričom najväčší podiel tvorí čítanie (44%), aktivity na sociálnych sieťach (43%), pozeranie videí (24%), hranie hier (20%), vyhľadávanie a sťahovanie súborov, hudby a filmov (19%) alebo surfovanie na internete (13%).

Vo všeobecnosti prejavy návykovej závislosti môžeme zhrnúť nasledovne:

- **silná túžba a rastúca chuť** po návykovej činnosti
- **znížené sebaovládanie** (súvisí počiatkom, ukončením alebo množstvom používania technológií)
- **zvyšovanie tolerancie** voči predmetu závislosti a následné zvyšovanie dávok (predlžovanie času)
- možné **abstinenčné príznaky** po vysadení (psychické: podráždenosť, depresívnosť, agresivita, ale môžu sa vyskytnúť i silné telesné príznaky)
- pokračovanie v návykovej činnosti či v nebezpečnom správaní i **napriek jasným dôkazom o škodlivosti**
- **zanedbávanie povinností, rodiny, priateľov, koníčkov...**

9.1. ZÁVISLOSŤ NA POČÍTAČOCH

Aktivita na počítači môžu slúžiť na vzdelávanie, užitočnú komunikáciu, ale i na príjemnú zábavu a relax. Nebezpečnými sa stávajú vtedy, ak čas strávený na počítači presiahne rozumnú mieru a stane sa hlavnou náplňou života človeka – vtedy už hovoríme o závislosti. V odbornej terminológii sa tento jav nazýva **netholizmus** (obdobne ako alko-holizmus či worko-holizmus).

Aké druhy závislosti na počítačoch poznáme v praxi?

- **Získavanie a triedenie obrovského množstva informácií** rôzneho druhu, bezcieľne surfovanie po internete.
- Vyhľadávanie **najvýhodnejších ponúk na nákupy** cez internet, nakupovanie často nepotrebných vecí iba preto, že sú v akcii.
- Neustále prezeranie **stránok s hudbou a videami** (napr. Youtube), sťahovanie, ukladanie, zdieľanie s priateľmi.
- Aktívne zapájanie sa do rôznych **blogov, ankiet a diskusií** v presvedčení, že na všetko musím reagovať.
- Zapájanie sa do **online hazardných hier, rôznych lotérií** v snahe ľahko prísť k peniazom.
- Vyhľadávanie **extrémnych stránok** podnecujúcich agresívne správanie a nenávisť, stránky deštruktívnych siekt.
- Navštevovanie **erotických a pornografických stránok**.

Všetky tieto závislosti výrazne podporuje reklama na internete, ktorá naliehavo až agresívne ponúka rôzne stránky, často v nadväznosti na to, o čo sme prejavovali záujem. Zvlášť veľké nebezpečenstvo číha na internete na deti a dospievajúcu mládež, ktorá často ešte nedokáže rozlišovať a nemá dostatočne pevnú vôľu, aby vedelo týmto ponukám odolať.

Ako je to s používaním počítačov, tabletov, internetu, interaktívnych tabúl a ďalších IKT technológií v školách? Samozrejme všetko toto vrátane rôznych výučbových programov možno pri vyučovaní účelne využiť, no stále viac sa v odbornej verejnosti ozývajú hlasy varovania pred prílišným používaním týchto technológií. I u nás sa stretávame s presvedčením mnohých, že kvalita vyučovania priamo súvisí s intenzívnym využívaním IKT technológií, no rôzne prieskumy dokazujú, že najlepšie výsledky nedosahujú školy, ktoré najviac používajú počítače a interaktívne tabule. Stále viac renomovaných psychológov a neurológov vyslovene varuje pred používaním týchto prostriedkov v materských školách a na prvom stupni ZŠ, u starších iba v rozumnej miere v kombinácii s klasickým vyučovaním. Mnohé výskumy jasne hovoria, že súčasné deti si prostredníctvom IKT informácie trvale neosvojujú. Dokážu si ich uložiť na USB kľúče, externé pamäti či do cloudov, no nie do vlastnej hlavy. Napríklad memorovanie sa už v modernej pedagogike považuje za niečo zastarané a dávno prekonané.

9.2. ZÁVISLOSŤ NA MOBILOCH

Závislosť na mobilnom telefóne je najčastejšia u detí a mládeže, no odolné nie sú ani staršie ročníky.

Podľa prieskumu spoločnosti Common Sense Media v USA ukázal, že každý druhý tínedžer sa cíti byť závislý na mobile a až 59% rodičov má obavy, že ich deti sú závislé. Až 72% opýtaných cíti potrebu odpovedať na SMS a správy zo sociálnych sietí okamžite a 80% z nich kontroluje svoj telefón najmenej každú hodinu. Podľa denníka Washington Post priemerný užívateľ mobilu v USA skontroluje svoj telefón asi 150 krát denne.

Situácia na Slovensku je veľmi podobná. Už na základných školách je veľkou výnimkou žiak, ktorý nemá mobil, pričom takmer všetci už na nižšom stupni denne používajú svoje smartfóny, ktoré poskytujú takmer rovnakú ponuku ako počítače, vrátane nepretržitého prístupu na internet. Miesta, kde je voľný prístup na internet (wifi-free zóny) rastú už i v našich mestách ako huby po daždi (nákupné centrá, dopravné prostriedky, pešie zóny, hotely, reštaurácie a kaviarne, dokonca i niektoré školy...). Závislosť je však

problémom i u dospelých – mnohí nosia mobil všade, dokonca majú dva či tri alebo aspoň duál s dvomi SIM kartami, používajú ho v zamestnaní, pri zábave, počas šoférovania, pri rodinných stretnutiach ba aj ako výchovný prostriedok v rodine. Mnoho ľudí si však akúkoľvek závislosť neprizná.

Skúsme si teda dať úprimné odpovede na tieto príznaky závislosti:

1. *Keď sa v noci zobudíte, skontrolujete si stav mobilu.*
2. *Nikdy nečakáte nečinne – na zastávke, v čakárni, v rade v obchode- vždy a všade pozeráte na obrazovku.*
3. *Keď vám klesne úroveň batérie pod 10%, ihneď hľadáte zásuvku.*
4. *Strata mobilu by vás mrzela viac ako strata peňaženky.*
5. *S telefónom sa hráte i pri jedle, na WC či vo vani.*
6. *Bez mobilu neurobíte ani krok, vždy ho musíte mať na dosah.*
7. *Kamaráti vám často vyčítajú, že im nevenujete pozornosť, pretože sa stále venujete telefónu.*
8. *Musíte byť neustále online a v obraze, čo sa deje, preto deň začínate na sociálnych sieťach.*
9. *Bez mobilu ste úplne stratení – cítite sa neinformovaní, znudení, ste nervózni, neviete, ako využiť čas.*
10. *Keď niekam idete – na výlet, koncert – všetko dokumentujete na mobil a posielate priateľom.*

V súvislosti v závislosti na mobile bol definovaný pojem **nomofóbia** – chorobný strach zo straty mobilného signálu

(z anglického **NO MO**bile **PH**One **phoBIA**). Lekári tvrdia, že ľudia s touto diagnózou neustále kontrolujú nabitie batérie, či signál internetu, trpia častými úzkosťami, vyhýbajú sa interakcii tvárou v tvár, nevedia sa sústrediť na prácu či štúdium, majú sklon k depresii.

Vznik závislosti na mobiloch má významnú podporu v reklame a médiách ktorých nezriedka dominujú mobilní operátori a výrobcovia mobilov. V ľuďoch, najmä mladých sa cielene vytvára pocit, že budú **in** iba vtedy, ak budú stále **online**, že i najdokonalejší mobil má morálnu životnosť maximálne tri roky a potom ho treba za veľmi výhodných podmienok vymeniť, nezriedka vzniká nezdravá súťaživosť, kto má kvalitnejší mobil, atd.

9.3. ZÁVISLOSŤ NA SOCIÁLNYCH SIEŤACH

Svet bez sociálnych sietí je už dnes pre mnohých ľudí nepredstaviteľný. Z malých sietí sa postupne vyvinuli giganti – celosvetové siete, ktoré majú stá milióny členov. Podľa tvorcov a majiteľov sietí ide o technologický vynález, ktorý konečne umožňuje mladým ľuďom naplno rozvinúť prirodzenú túžbu každého človeka patriť do spoločenstva a mať množstvo priateľov.

Mladý človek si na sociálnych sieťach neustále vylepšuje svoj profil, zverejňuje každú podrobnosť svojho života, pridáva fotografie, prezerá si profily svojich priateľov a komentuje ich, vyjadruje svoje názory a emócie, buduje si sieť svojich virtuálnych priateľov a hľadá u nich porozumenie a podporu. Každú chvíľu kontroluje internet, netrpezlivo strieha na to, kto mu čo nové napíše, ako ostatní ohodnotia jeho profil, príspevky či fotografie. Znervózne, ak mu dlho nikto neodpovedá alebo nikto z jeho priateľov nie je online. A časom sa môže stať na sociálnych sieťach úplne závislý.

Pozrime sa však reálne a pravdivo na niektoré aspekty sociálnych sietí:

- Priateľstvá na sociálnych sieťach nie sú skutočné – tieto kontakty a získavanie lajkov **nevedie k skutočnému naplneniu života**. Viaceré výskumy ukázali, že čím viac času človek strávi na sociálnych sieťach, tým menej je šťastný.
- Sociálne siete vytvárajú **iba virtuálne väzby**, ktoré majú ďaleko ku skutočnému priateľstvu. Mnohé dôkazy potvrdzujú, že v kritickej situácii virtuálni priatelia nepomôžu.
- Paradoxne človek so stovkami či dokonca tisíckami priateľov **stráca zmysel pre kontakty tvárou v tvár** a postupne sa vzdáľuje od spoločnosti a trpí osamelosťou.

- Sociálne siete predstavujú neuveriteľne silný nástroj **anonymity**. Nikto v skutočnosti nevie, kto je kto, mnohí ľudia strácajú akékoľvek zábrany, nikto nenesie za nič zodpovednosť. Aj preto sú sociálne siete plné klamstva, ohovárania a osočovania, agresivity, okrádania, šikany a kriminality.
- Hodnotenie aktivít a obrázkov iných sú nezriedka zdrojom **porovnávania**, ktoré vyústi do **závisti, nespokojnosti** s vlastným životom, ba až depresii.
- Na internete nie sme **nikdy v bezpečí**. Všetko, čo o sebe kdekôľvek zverejníme, zostáva uložené a môže byť zneužitá.
- **Nie všetko na internete je pravda**. Sociálne siete sú plné tzv. fake news či hoaxami, ktoré dosahujú často obrovské rozmery a dokážu významne ovplyvniť zmýšľanie ľudí (napr. manipulácia volieb).
- A konečne to, čo platí pre všetky závislosti na technológiách: viac virtuálneho života znamená **menej reálneho života**. Hodiny strávené pred obrazovkou môžu dieťaťu vziať drahocenné skúsenosti v budovaní vzťahov s rovesníkmi, rodinou, zabrzdiť ich v akademickom rozvoji či ukrátiť ich o pohyb, ktorý je pre každého človeka nevyhnutný.

Veľmi častým negatívnym javom u mladých ľudí je i tzv. **multitasking** – viac činností súčasne. Vyrastá generácia, ktorá pri zapnutom televízore komunikuje cez sociálne siete, napáľuje DVD a súčasne sa učí. Odborníci považujú multitasking jednoznačne za škodlivý jav. Jeho výsledkom je iba to, že v konečnom dôsledku ľudia toho menej spravia a menej si zapamätajú.

9.4. ZÁVISLOSŤ NA HRÁCH

"WHO (Svetová zdravotnícka organizácia) dokončila svoju v poradí už jedenástu Medzinárodnú klasifikáciu ochorení (ICD-11). Najnovšia verzia po prvý krát v histórii ICD obsahuje nové ochorenie, ktoré zakotvila i v zdravotníckom štandarde – závislosť od videohier."

www.mojandroid.sk 19.6.2018

Počítačové hry, resp. videohry zasahujú najmä vďaka obrovskému rozmachu výpočtovej techniky stále väčší podiel populácie, najmä mládeže. V súčasnosti je už na trhu veľké množstvo hier, ktoré možno deliť podľa rôznych kritérií. Najčastejšie ide o tieto typy:

- **dobrodružné** – dôraz na premýšľanie a riešenie rôznych situácií
- **akčné** – snaha o likvidáciu protivníkov (ľudia, príšery, stroje...)
- **hranie rolí** – putovanie fantastickým svetom, boje, členenie intrigám
- **simulačné** – riadenie auta, lietadla, vesmírnej lode, tanku, ale i simulovanie rôznych športov
- **skokové hry** – postava skáče, dôraz na rýchle reakcie, pohotovosť, viac úrovní so stupňujúcou sa náročnosťou
- **strategické hry** – vytváranie stratégie vývoja spoločnosti, mesta, zemegule

Hry ďalej môžu byť individuálne či kolektívne (viac hráčov), iná deľba je na základe náročnosti počítačovej grafiky (napr. 2D, 3D). V čom spočíva príťažlivosť hier?

- ľahká dostupnosť
- nekonečná možnosť opakovania
- pochopenie a jasnosť pravidiel
- ponuka rôznych skúšok a životných situácií
- poznanie neznámeho, nového, netradičného
- únik do virtuálneho sveta z problémovej reality
- hranie rôznych rolí ako hlavný hrdina príbehu
- predstava "všemohúcnosti" hráča
- umožnenie činností, ktoré sú v spoločnosti trestné
- uspokojenie z víťazstva, výhry
- projekcia ideálneho sveta podľa vlastných predstáv.

Počítačové hry však popri pozitívach prinášajú aj viaceré riziká:

- propagácia **násillia a agresivity** – cieľom je zničenie protivníka, násillie je spojované so smiechom, pocitmi uspokojenia a úspechu, úspešnosť vodiča auta závisí od počtu zrazených chodcov...
- dlhodobým hraním hier môže dôjsť ku **zmenám životného štýlu, hodnôt, záujmov**
- **deficit pohybu** – poškodenie chrbtice, svalstva, zraku
- **"virtuálna nevoľnosť"** – zložitý návrat do reality
- **strata zmyslu pre čas**
- strata schopnosti **rozlíšiť skutočnú realitu od virtuálnej** simulovanej reality, žitie dvojakeho života
- **kompenzácia potrieb**, ktoré hráčovi v reálnom svete chýbajú

Počítačové hry sú psychologicky prepracované tak, aby hráč túžil ísť stále ďalej, postupovať do vyšších úrovní, objavovať nové situácie a dobrodružstvá, čo môže ľahko viesť k vybudovaniu závislosti. Pochopiteľne najviac ohrozenou skupinou sú deti a mládež, ktorí nie vždy dokážu rozlíšiť reálny a virtuálny svet a nemajú ešte vybudovanú pevnú vôľu a hodnotový systém.

9.5. PREVENCIA A LIEČENIE MEDIÁLNYCH ZÁVISLOSTÍ

Závislosť na médiách je ako každá iná závislosť vážnou hrozbou pre jednotlivca, rodinu či spoločnosť. Stále viac si uvedomujeme, že na liečenie závislosti sa vynakladajú veľké finančné prostriedky, pričom účinnosť liečby zďaleka nie je 100%. Odborníci apelujú naliehavo na prevenciu – prijať opatrenia vo výchove detí a mládeže, aby k závislostiam nedochádzalo. Pochopiteľne v dnešnej dobe nie je možné dieťa, tínedžera či dospelého človeka úplne izolovať od počítačov či mobilov. Preto je dôležité vedieť, ako chrániť dieťa pred závislosťou od médií:

- Je úplne nevhodné naučiť dieťa na počítač, tablet či mobil už v predškolskom veku. Niektorí rodičia tým, žiaľ, kompenzujú nedostatok času na deti! Odborníci neodporúčajú mobily pre deti ani na nižšom stupni základnej školy – nanajvýš klasický tlačítkový mobil bez internetu.
- Nastavenie pravidiel – spolu s dieťaťom sa dohodnúť kedy a koľko času môžu stráviť na počítači, internete. Počítač umiestniť do otvorenej spoločnej miestnosti, nie do zavretej detskej izby.
- Rodičovská kontrola – mať prehľad o tom, aké stránky dieťa navštevuje, u nevhodných stránok zablokovať prístup.
- Namiesto kontaktov na sociálnych sieťach uprednostňovať osobné stretnutia detí a mládeže, spoločné aktivity, šport.
- Pri premietaní filmov, rozprávok na počítači dbať na to, čo dieťa pozerá. Je možné vytvoriť mu databázu vhodných filmov (DVD), z ktorých si dieťa môže vyberať.
- Pokiaľ má dieťa dovolené hry na počítači, je treba ich starostlivo vyberať podľa veku a pevne stanoviť čas hry.
- Rozprávať sa s dieťaťom o rizikách internetu. Primeranou formou mu vysvetliť, čo mu hrozí a prečo nemôže pozerat' všetko ako možno niektorí jeho spolužiaci.
- Všimáť si príznaky, ktoré naznačujú závislosť – internet je preň najdôležitejší, dieťa je nepozorné, podráždené, nič ho nezaujima, v škole sa zhoršuje prospech. Pri podozrení ihneď riešiť situáciu s odborníkmi.
- Samotný zákaz počítača, mobilu, sociálnych sietí či hier je neúčinný, ak sa dieťaťu neponúkne atraktívna iná činnosť s rodičmi a súrodencami, prípadne i spoločnosťou viacerých rodín s rovnakým hodnotovým systémom.

Liečenie už rozvinutej závislosti má rovnaké zásady ako u drog. Musia ho vykonávať odborníci s výdatnou podporou rodiny. O tom, že mediálne závislosti nie sú už dnes vôbec zriedkavé, svedčí i fakt, že v známych kresťanských centrách pre závislých Cenacolo je už väčšina mladých nie drogovovo závislých, ale so závislosťou na počítačoch a mobiloch.

Internet, sociálne siete, mobily, hry – jedni ich považujú za nutnú súčasť života súčasného človeka, ktorá neprináša žiadne riziká a nijako neohrozuje deti a mládež, iní to všetko vyhlasujú za dielo diabla, ktorému sa treba brániť. Ako sme si vysvetlili vyššie, oba názory sú extrémne. Zlo neprináša samotná technika ale ľudia, ktorí ju zneužívajú. Je dôležité, aby sme mládež vychovávali k sebaovládaniu, rozlišovaniu dobra a zla a

hodnotovému systému založenému na Bohu, skutočnej pravde a láske. To je najúčinnější prevencia pred závislosťami.

10. POUŽITÁ A ODPORUČANÁ LITERATÚRA

1. KOREC, J.Ch., Úvahy o človeku II. (O cestách k Bohu), Lúč, Bratislava 1993
2. BLATNICKÝ, R. a kol., Otázky dneška, SÚSCM, Rím 1979
3. Encyklopedie světových náboženství, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1997
4. KOMOROVSKÝ, J. a kol., Religionistika a náboženská výchova, Vydavateľstvo F.R. a G., s.r.o., Bratislava 1997
5. Svetové náboženstvá, Mladé letá, Bratislava 1993
6. WALDENFELLS, H., Světová náboženství jako odpovědi na otázku po smyslu života a světa, Zvon, Praha 1992
7. JUDÁK, V., ČEKOVSÁ, E., Přehľadné cirkevné dejiny, Lúč, Bratislava 1996
8. RATZINGER, J., Soľ zeme, SSV, Trnava 1997
9. POLČIN, S., Dokumenty I., II. (2.vatikánsky koncil), SÚSCM, Rím 1968, 1970
10. HRABAL, F.R., Lexikon náboženských hnutí, sekt a duchovných spoločností, CAD Press, Bratislava 1993
11. SIRE, J.W., Průvodce světovými názory, Návrat, Praha 1993
12. GÁLIK, S., Falošní proroci, Harrison Publishing, Nová Dubnica 1992
13. ENROTH, R. a kol., Průvodce sektami a novými náboženstvími, Návrat domů, Praha 1994
14. KEDEN, J., Takzvané mládežnícke sekty a okultná vlna, Lúč, Bratislava 1990
15. Katechizmus katolíckej Cirkvi, SSV, Trnava 1998
16. Rozmer (Časopis pre kresťanskú duchovnú orientáciu), 2,3,4/2000, Vydáva Ekumenická spoločnosť pre štúdium siekt pri Ekumenickej rade cirkví v SR, Bratislava 2000
17. DIMOFF, T., CARPER, S., Berie vaše dieťa drogy?, Obzor, Bratislava 1994
18. LIETAVA, J., Drogy v dejinách, UNIAPRESS, Bratislava 1997
19. NAIK, A., Sme či nie sme závislí?, Egmont, Bratislava 1999
20. Program prevencie drogových závislostí, ARIMES, Bratislava, 1999
21. KUBÍKOVÁ, S., Klub nerozbitných detí, POSTOJ MEDIA Bratislava, 2018
22. SPITZER, M., Digitální demence, HOST Brno, 2015
23. DREHER, R., Benediktova voľba, POSTOJ MEDIA, Bratislava 2017